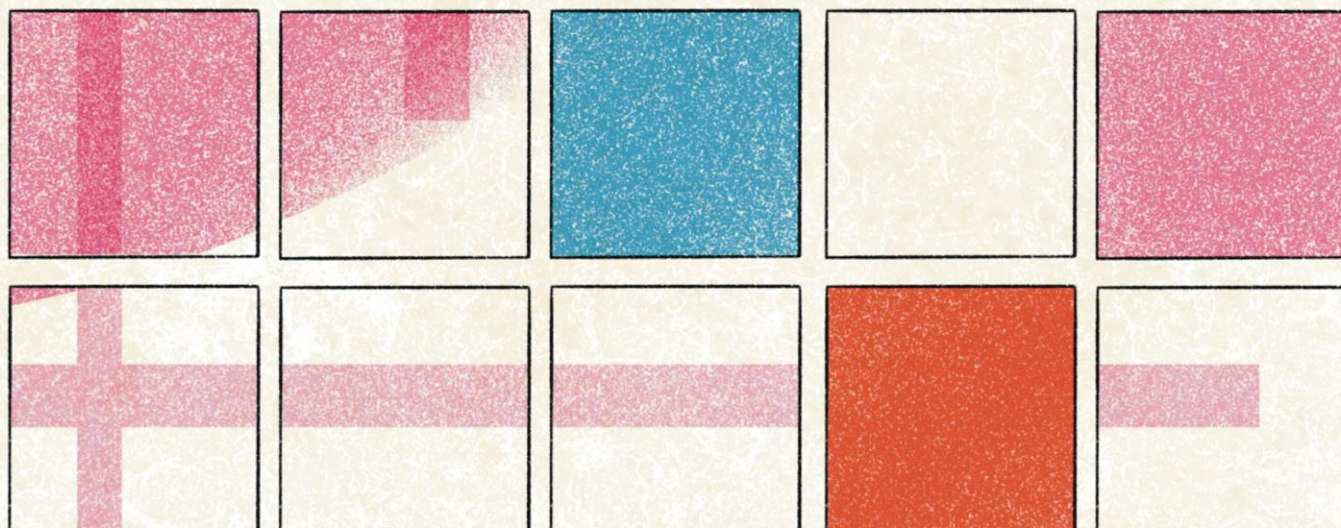
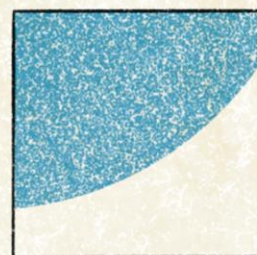

Zmiana imienia przez osoby transpłciowe i niebinarne. Podstawy prawne i dobre praktyki

Informator z rekomendacjami dla urzędów stanu cywilnego

Autorstwo

Tash Lisiecki, Reza Sałajczyk, Kosmo Ptasińskie

Fragmenty sekcji *Transpłciowość (Tożsamość płciowa, Ekspresja płciowa, Tranzycja)* za: *Trans/Praca. Poradnik dla pracodawców*, autorstwo: Nina Kuta, otalia łysakowska, Reza Sałajczyk, Stowarzyszenie Grupa Stonewall, Poznań 2023.

Redakcja

Tash Lisiecki, Kosmo Ptasińskie

Konsultacje

Damian Ruhm – radca prawny

Aleksandra Wójcikiewicz – Z-ca Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego we Wrocławiu

Skład wersji docx

Kosmo Ptasińskie, Tash Lisiecki

Redakcja językowa

Julia Zając

Korekta

Agnieszka Wójtowicz-Zając

Ilustracje

Małgorzata „Aspeku” Michniewicz

Wydawnictwo: Fundacja Kohezja

Wydanie I – Poznań 2023

Licencja: CC BY-SA 3.0 PL

ISBN: 978-83-966047-7-4

Autor innowacji

Zespół tranzycja.pl przy wsparciu

Fundacji Kohezja

Inkubator

Włącznik Innowacji Społecznych

Lider projektu

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

w Poznaniu

Województwo Wielkopolskie

Partnerzy projektu

Województwo Zachodniopomorskie

Publikacja powstała jako efekt testowania innowacji społecznej *Standardy szkoleniowe dla pracowników Urzędów Stanu Cywilnego z tematu transpłciowości i niebinarności* w ramach inkubatora „Włącznik Innowacji Społecznych” realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Oś priorytetowa: IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, Działanie: 4.1 Innowacje społeczne.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

Wstęp	5
1. Transpłciowość – podstawowe informacje.....	7
1.1. Tożsamość płciowa	7
1.2. Ekspresja płciowa.....	7
1.3. Tranzycja.....	8
1.4. Społeczne funkcjonowanie osób transpłciowych a dane w dokumentach	8
2. Osoby transpłciowe w urzędzie stanu cywilnego.....	12
2.1. Obraz osób wnioskujących w liczbach	12
2.2. Jak zwracać się do transpłciowych klientów?.....	14
2.3. Zmiana imienia a zmiana oznaczenia płci metrykalnej.....	15
3. Zmiana imienia przez osoby transpłciowe bez korekty płci metrykalnej	18
3.1. Podstawa prawna.....	18
3.2. Jakie mogą być powody zmiany imienia?	19
3.3. Czy nowe imię musi być zgodne z płcią metrykalną osoby wnioskującej?	23
3.4. Zmiana imienia przez małoletnie osoby transpłciowe.....	26
3.5. Dobre praktyki i częste wątpliwości	27
4. Inne sytuacje związane z osobami transpłciowymi.....	35
4.1. Procedura zmiany oznaczenia płci metrykalnej w polskim prawie a USC	35
4.2. Pozostałe sytuacje z udziałem osób transpłciowych	37
Podsumowanie	39
Dodatkowe informacje i wsparcie	40
Wsparcie dla USC w procedowaniu spraw z udziałem osób transpłciowych	40
Darmowa pomoc prawna	40
Inne przydatne źródła.....	40
Wykaz skrótów	40
Wersje do pobrania	41
Literatura cytowana	41
Wykaz aktów prawnych	43
Wykaz orzeczeń sądowych	43
Załączniki.....	45

Wstęp

Oddajemy w Państwa ręce informator na temat administracyjnej zmiany imienia (bez zmiany oznaczenia płci) przez osoby transpłciowe i niebinarne w Polsce. Zarówno badania społeczne, jak i nasze własne obserwacje wskazują na znaczny wzrost liczby wniosków tego typu składanych w ostatnich latach. Bardzo często jednak spotykają się one z zaskoczeniem i niezrozumieniem ze strony pracowników urzędów, dlatego poczuliśmy się w obowiązku dostarczenia niezbędnych narzędzi, aby zarówno dla jednej, jak i drugiej strony było to doświadczenie łatwe i pozbawione zbędnego stresu. Zdajemy sobie sprawę z tego, że transpłciowość, a także sytuacja osób LGBTQIAP+ w ogóle, stały się ostatnimi laty gorącym tematem w polskiej debacie publicznej. Zrozumiałe jest, że osoby pracujące w instytucjach publicznych, a więc również w urzędach stanu cywilnego, mogą odczuwać presję polityczną oraz zagubienie w gąszczu sprzecznych narracji.

Dlatego też, jako zespół złożony z osób transpłciowych, chcemy własnym głosem opowiedzieć o tej niezwykle ważnej dla nas procedurze. Jednocześnie zależy nam na kompleksowym omówieniu tematu. Przygotowując się do napisania tego poradnika, nie tylko zapoznaliśmy się z wszelkimi istotnymi ustawami, wyrokami, a także istniejącymi już badaniami i opracowaniami, ale także przeprowadziliśmy własne badania ankietowe i wywiady zarówno z osobami transpłciowymi, jak i urzędnikami. Ponadto zleciliśmy szczegółowe konsultacje i przeprowadziliśmy testy, a to wszystko w celu dostarczenia możliwie najbardziej rzetelnych i wyczerpujących odpowiedzi na pojawiające się wśród urzędników pytania i wątpliwości.

Niniejsza publikacja opisuje zmianę imienia na mocy Ustawy z dnia 17 października 2008 roku o zmianie imienia i nazwiska, przedstawia także różnice pomiędzy tą procedurą a procedurą korekty płci metrykalnej oraz nakreśla sytuację osób transpłciowych w Polsce. Zawiera również zbiór praktycznych porad dotyczących obsługi transpłciowych osób wnioskujących.

W rozdziale *Transpłciowość – podstawowe informacje* znaleźć można omówienie podstawowych pojęć dotyczących transpłciowości, ze szczególnym uwzględnieniem takich kwestii, jak ekspresja płciowa, tożsamość płciowa i tranzycja. Prezentuje on także informacje o tym, w jaki sposób dane w dokumentach wpływają na życie transpłciowych Polek, Polaków oraz niebinarnych obywateli Polski.

Kolejny rozdział, *Osoby transpłciowe w urzędzie stanu cywilnego*, nakreśla sytuację osób transpłciowych w zakresie wnioskowania do urzędu stanu cywilnego. Zawiera też praktyczne rady, jak zwracać się do osób transpłciowych, obsługując je w urzędzie, oraz omawia różnicę między procedurą zmiany imienia a zmiany oznaczenia płci.

Rozdział *Zmiana imienia przez osoby transpłciowe bez korekty płci metrykalnej* omawia krok po kroku wszystkie aspekty zmiany imienia bez zmiany oznaczenia płci w przypadku osób transpłciowych i niebinarnych. Omówiono w nim podstawy prawne, uzasadnienia oraz dowody, których stosowanie przez osoby transpłciowe

jest uzasadnione w świetle prawa. Przedstawiono w nim również problematykę wyboru imienia, w tym omówienie kwestii imion neutralnych płciowo, a także zmiany imienia przez niepełnoletnie osoby transpłciowe. Rozdział ten zakończono sekcją zawierającą praktyczne porady dotyczące pracy z wnioskami osób transpłciowych, która w zwięzły i spójny sposób zbiera najważniejsze aspekty poruszane w całej publikacji.

Ostatni, czwarty rozdział zawiera krótkie omówienie innych niż zmiana imienia sytuacji, które mają znaczenie w kontekście urzędu stanu cywilnego i osób transpłciowych.

Wiedza zawarta w tym opracowaniu znajduje ugruntowanie w ankietach i wywiadach zbierających informacje zarówno o doświadczeniach osób transpłciowych, jak i urzędników je obsługujących. Opiera się także na interpretacjach obowiązujących przepisów, przedstawiana treść została skonsultowana z prawnikiem oraz Zastępcą Kierownika USC, co, mamy nadzieję, zagwarantuje niezbędną rzetelność.

Spośród 43 zapytanych przez nas urzędników 32 z nich odpowiedziało, że taki informator byłby przydatny w ich codziennej pracy – oto więc jest. Kierujemy go do osób pracujących w urzędach stanu cywilnego zaangażowanych w proces administracyjnej zmiany imienia – a więc zarówno tych przyjmujących wnioski, jak i kierowniczek i kierowników wydających decyzje. Wierzimy, że ułatwi on Państwu pracę oraz zwiększy poczucie pewności w obsłudze transpłciowych klientów.

1. Transpłciowość – podstawowe informacje

1.1. Tożsamość płciowa

Transpłciowość to szerokie, parasolowe pojęcie oznaczające określanie swojej płci jako odmiennej od **płci przypisanej przy urodzeniu**. Przypisanie płci oznacza moment, w którym przy narodzeniu nadaje się płeć w dokumentach, sporządzając akt urodzenia.

Należy także zaznaczyć, że **transpłciowość jest oddzielna od kwestii orientacji seksualnej**. Osoby transpłciowe mogą być heteroseksualne, homoseksualne, biseksualne czy asekualne – tak samo jak **osoby cispłciowe**, czyli osoby, których płeć przypisana przy urodzeniu pokrywa się z płcią odczuwaną.

Poczucie własnej płci nazywane jest często tożsamością płciową. Jest to nasza wewnętrzna identyfikacja z daną płcią. To tożsamość płciowa jest najlepszym sposobem rzeczowego określenia, jakiej płci ktoś jest.

Oddzielna od pocucia płci jest **płeć społeczna**. Jest to płeć, w której funkcjonujemy społecznie i za którą jesteśmy uznawani. Dzieje się to na bazie deklaracji naszej tożsamości oraz tego jak postrzegana jest nasza **ekspresja płciowa** – zestaw cech wyglądu i zachowania, których ludzie używają do oznaczania i komunikowania swojej płci. Może to być ubiór, fryzura, zastosowanie makijażu lub biżuterii, manieryzmy, sposób poruszania się czy mówienia.

Pod pojęciem transpłciowości znajdują się zarówno **osoby binarne**, jak i **niebinarne**.

- **Osoby binarne** to te, które określają swoją płeć wewnątrz tradycyjnych kategorii płci – kobiety i mężczyzny. Są to trans kobiety, czyli kobiety, którym przy urodzeniu przypisano płeć męską, oraz trans mężczyźni, czyli mężczyźni, którym przy urodzeniu przypisano płeć żeńską.
- **Osoby niebinarne** to te, które nie określają swojej płci wyłącznie w ramach kategorii mężczyzny i kobiety.

Możliwe, że znasz też takie pojęcia jak „transseksualizm” czy „transwestytyzm”. Zostały one w ostatnich dekadach odrzucone, zarówno przez środowiska osób transpłciowych, jak i badaczy. Ich użycie wobec osoby transpłciowej jest obecnie uznawane za poważne *faux pas*. W kontekście urzędowym i w ramach osobistego kontaktu z osobami transpłciowymi nigdy nie spotkasz się z żadną sytuacją, w której te słowa są akceptowalne.

1.2. Ekspresja płciowa

Jako urzędnik możesz trafić na osoby transpłciowe o bardzo różnorodnym wyglądzie, czyli ekspresji płciowej. Nie zawsze będzie to ekspresja płci, którą stereotypowo wiążemy z daną tożsamością. Możemy np. trafić na trans mężczyznę o męskim

imieniu i posługującego się męskimi formami gramatycznymi, ale o ekspresji odczytywanej jako żeńska. Nie oznacza to, że taka osoba jest „mniej transpłciowa” czy mniej zasługująca na uszanowanie jej tożsamości.

Powody dla zaistnienia takich sytuacji mogą być bardzo różne – zmiana ekspresji płciowej może nie być bezpieczna dla danej osoby, może prowadzić do ostracyzmu ze strony otoczenia, nie być w zasięgu finansowym danej osoby lub zwyczajnie nie być czymś, czego ona pragnie. Dlatego nie można oczekiwać od osób transpłciowych stereotypowej ekspresji zgodnej z ich tożsamością.

Wyjątkowo ważne jest **traktowanie deklaracji osoby jako jedynego rzetelnego źródła wiedzy o tym, jakiej jest ona płci i np. jakich form gramatycznych oraz imienia wobec niej używać.**

Kiedy ekspresja płciowa nie jest widocznie związana z tożsamością osoby, może się nasunąć pytanie o to, jakich form gramatycznych używać wobec rozmówcy. Odpowiedź jest prosta – **zapytaj**. Nikogo nie obrazi proste pytanie „Jakiej formy mam używać?”, a dla osób transpłciowych może być ono sygnałem, że spotykają się z przyjazną i akceptującą osobą.

1.3. Tranzycja

Wiele osób transpłciowych jest na jakimś etapie **tranzycji**. Jest to pojęcie oznaczające proces uzgodnienia swojej ekspresji płciowej, cech ciała czy danych metrykalnych z płcią odczuwaną. Może to być np. zmiana używanego imienia, ubioru lub fryzury, terapia hormonalna czy proces sądowej zmiany oznaczenia płci. **Ważne, żeby pamiętać, że tranzycje nie mają stałej, przyjętej ani „poprawnej” formy.** Jest to indywidualna sprawa, która jest całkowicie w gestii osoby dokonującej tranzycji. Dlatego oczekiwanie konkretnych form tranzycji od osób transpłciowych często może być bardzo krzywdzące i wykluczające.

Co więcej, niektóre elementy tranzycji wymagają dużego wysiłku, nakładów finansowych i czasu, żeby je uzyskać. Przykładowo otrzymanie dostępu do terapii hormonalnej jest w większości przypadków trudne i kosztowne – wymaga ostrożnego doboru przyjaznych lekarzy, czekania w długich kolejkach oraz wykonywania drogich badań. **Jeszcze trudniejszym procesem jest uzgodnienie płci w dokumentach.** Wymaga to procesu sądowego, który często ciągnie się latami, pozwania własnych rodziców, a w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim – uprzedniego rozvodu.

1.4. Społeczne funkcjonowanie osób transpłciowych a dane w dokumentach

Funkcjonowanie w przestrzeni społecznej jako osoba transpłciowa wiąże się z wyzwaniem, których osoby cisplciowe bardzo często nie są w stanie sobie wyobrazić. Dotyczy to w szczególności osób, których ekspresja płciowa odbiega od

używanych przez nie danych i rodzaju gramatycznego, czego doświadcza przynajmniej przez pewien czas większość osób transpłciowych.

W naszej kulturze imię stanowi jedną z podstawowych składowych tożsamości jednostki, ale również element jej tożsamości prawnej. Odruch zmiany imienia na takie, które odzwierciedla odczuwaną przez nas tożsamość – w tym płeć – jest więc zupełnie naturalny. Jednocześnie tworzy jednak sytuację, w której powstaje konflikt pomiędzy naszą tożsamością społeczną a prawną. W domu, między przyjaciółmi, a często do pewnego stopnia także w instytucjach takich jak szkoła czy praca posługujemy się jednym imieniem, natomiast kiedy musimy podpisać umowę, załatwić sprawę w urzędzie, ale też na przykład kupić bilet na pociąg lub odebrać paczkę, trafiamy na przymus użycia danych dokumentowych.

Deadnaming: zwracanie się do osoby transpłciowej imieniem przypisanym przy urodzeniu, którym się już nie posługuje (ang. *deadname*, dosłownie „martwe imię”, coraz częściej tłumaczone jako nekronim).

Misgenderowanie: zwracanie się do osoby transpłciowej w nieprawidłowym rodzaju gramatycznym. Może być przypadkowe lub naumyślne.

O ile niektóre z tych sytuacji trwają tylko chwilę i dyskomfort możemy zignorować, o tyle inne, chociażby z uwagi na częstotliwość powtórzeń, są zdecydowanie bardziej uciążliwe. Szczególnie nieprzyjemne są te, w których osoby transpłciowe zmuszane są posługiwać się danymi prawnymi na co dzień – w szkole, na studiach, w szpitalu, niekiedy w miejscu pracy.

Czasem funkcjonują prowizoryczne procedury zastępcze, takie jak nakładki dla trans studentów na niektórych uczelniach, bądź możliwość wydania identyfikatora z imieniem, którym osoba się posługuje w miejscu pracy, ale w zdecydowanej większości przypadków osoby transpłciowe są w pełni zdane na dobrą wolę personelu, przełożonych czy wewnętrzne procedury.

Społeczna akceptacja tożsamości osoby transpłciowej, w tym wybranego przez nią imienia, jest czynnikiem pozytywnie wpływającym na dobrostan psychiczny, obniżającym ryzyko depresji oraz prób samobójczych¹. Konieczność poszanowania dla tożsamości osób transpłciowych podkreśla także Polskie Towarzystwo Seksuologiczne:

Na jakość życia osób transpłciowych silnie wpływa sposób, w jaki odnoszą się do nich inni. Ich doświadczenia w relacjach społecznych wyraźnie pokazują, jak ważne jest poszanowanie potrzeby każdego człowieka, by zwracano się do niego zgodnie z przeżywaną tożsamością, w tym tożsamością płciową. Dotyczy to między innymi przyjętej przez daną osobę formy imienia, form rodzajowych wypowiedzianych wobec niej zdań, a także

¹ M.K. Kinney, F.K. Muzzey, *The Chosen Name Process: Developing Gender Identity & Bolstering Support Networks*, w: *Social work practice with transgender and gender expansive youth*, red. S. Jama, G.P. Mallon, Routledge, New York 2021, s. 54–69.

zwracania się do niej zwrotami typowymi wobec płci, w której psychologicznie funkcjonuje.²

Zmiana imienia w dokumentach znacznie ułatwia wszelkie sytuacje formalne, w których musimy się nim posługiwać. Minimalizuje również stres związany z rozdarciem pomiędzy potrzebą funkcjonowania w zgodzie ze sobą, a narażeniem na transfobię czy ogólne uprzedzenia – prośby, by zwracać się do nas używanymi danymi, które różnią się od danych prawnych, często spotykają się z niezrozumieniem i narażają nas na szykany. Kilka lat temu Polskę obiegła historia transpłciowej kobiety, która wygrała w sądzie z pracodawcą, który nakazał jej noszenie męskiego uniformu w pracy dopiero po dowiedzeniu się o jej danych prawnych na etapie podpisywania umowy³.

Nieaktualne dane w dokumentach mają również swoje bardziej ponure konsekwencje. Analiza przeprowadzona przez Margaret L. Zendeihrouh ujawnia konkretne zagrożenia związane z deadnamingiem i misgenderowaniem transpłciowych ofiar zabójstw. Brak deadnamingu przekłada się na 12% wyższe prawdopodobieństwo aresztowania sprawcy oraz prawie 11% wyższe prawdopodobieństwo zamknięcia sprawy⁴. Znane są również historie pochówku transpłciowych członków rodzin pod imieniem i nazwiskiem, które za życia sprawiało im cierpienie, pomimo, iż nie istnieje taka konieczność⁵.

Choć zmiana imienia w dowodzie nie rozwiązuje systemowego problemu transfobii, w niektórych przypadkach pozwala znacznie zmniejszyć prawdopodobieństwo jej wystąpienia. Nie ma wątpliwości, że umożliwienie osobom transpłciowym funkcjonowania pod imieniem, z którym czują się komfortowo, rozwiązuje wiele problemów ich codziennego życia i poprawia ich dobrostan psychiczny. Dlatego, jeśli jesteś osobą decyzyjną w takich procesach, zalecamy kierowanie się empatią i

² Polskie Towarzystwo Seksuologiczne, *Stanowisko PTS ws. sytuacji społecznej, zdrowotnej i prawnej osób transpłciowych*, dostęp online: <https://pts-seksuologia.pl/sites/strona/83/stanowisko-pts-ws-sytuacji-spoecznej-zdrowotnej-i-prawnej-osob-transplciowych>. Zob. też: A.I. Lev, *Transgendered Children and Youth*, w: tejsze, *Transgender Emergence. Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and Their Families*, The Haworth Press, New York 2014, s. 315–353; American Psychological Association, *Guidelines for psychological practice with transgender and gender nonconforming people*, „American psychologist” 2015, t. 70, nr 9, s. 832–864, dostęp online: <https://www.apa.org/practice/guidelines/transgender.pdf>.

³ Kampania Przeciw Homofobii, *Historyczny wyrok sądu: osoby transpłciowe pod ochroną prawa w zatrudnieniu*, 2020, dostęp online: <https://kph.org.pl/historyczny-wyrok-sadu-osoby-transplciowe-pod-ochrona-prawa-w-zatrudnieniu/>. Wyrok SO w Warszawie z 29.09.2020 r., V Ca 2686/19, LEX nr 3207506. Orzeczenie to było przedmiotem kontroli Sądu Najwyższego, który tego stanowiska nie zakwestionował (Wyrok SN z 8.12.2022 r., I NSNc 575/21, LEX nr 3439529).

⁴ M.L. Zendeihrouh, *The Scope and Nature of Fatal Violence Against Transgender Individuals in the U.S.*, praca dyplomowa, Uniwersytet Stanowy Florydy, Tallahassee 2023, dostęp online: <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:854102/datastream/PDF/view>.

⁵ Kwestia imienia użytego na kamieniu nagrobnym nie jest w Polsce prawnie uregulowana. Nie istnieje wymóg pochowania osoby pod jej danymi prawnymi. W praktyce, zwłaszcza w przypadku młodych osób, które zmarły tragicznie lub popełniły samobójstwo, to rodzina pochodzenia podejmuje decyzję o tym, co znajdzie się na nagrobku, z racji braku małżonka i/lub dzieci w chwili śmierci.

najlepszym interesem osoby wnioskującej, rzecz jasna w granicach istniejących procedur i obowiązującego prawa.

Poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste (art. 23 k.c.) i jako takie podlega ochronie (...).

Uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2019 r.⁶

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2019 roku, II CSK 371/18.

2. Osoby transpłciowe w urzędzie stanu cywilnego

2.1. Obraz osób wnioskujących w liczbach

Ostatnie duże badanie ilościowe, w którym pytano o administracyjną zmianę imienia, zakończyło się w 2021 r. Zgodnie z jego wynikami spośród prawie 2600 ankietowanych osób transpłciowych w latach 2019–2020 próbę administracyjnej zmiany imienia podjęło 9,2% tej grupy (240 osób), natomiast w latach poprzedzających lata badań, taką próbę zadeklarowało dodatkowo 51 osób⁷. Jednocześnie jedynie 32,1% osób podejmujących próbę zmiany imienia zakończyło procedurę z wynikiem pozytywnym, natomiast dla 30% osób próba ta była nieskuteczna⁸. Dodatkowo aż 37% badanych deklaroowało, że nie udało im się zmienić imienia na takie, jak by chcieli⁹.

Jednocześnie 73% grupy badanej nie czuje się komfortowo z płcią przypisaną przy urodzeniu, a 63% chciałoby nosić inne imię¹⁰. Tę rozbieżność pomiędzy osobami niezadowolonymi ze swojego statusu prawnego, ale pozostającymi biernymi wobec tej sytuacji, a tymi, które aktywnie starają się go zmienić, można tłumaczyć znaczną niedostępnością opisywanych procedur oraz niskim zaufaniem osób do instytucji publicznych. W 2021 r. nieufność wobec organów samorządowych deklaroowało 66% Polaków LGBT+ w ogóle, jednocześnie dla grupy osób transpłciowych i queer średnie zaufanie do instytucji było najniższe w porównaniu to innych grup osób LGBT+¹¹.

W tegorocznych badaniach własnych przeprowadzanych na potrzeby tego projektu spośród 103 transpłciowych osób zainteresowanych procedurą zmiany imienia, aż 70 osób przebadanych nie podjęło jeszcze takiej próby.

- Najczęściej podawanymi przyczynami zaniechania takich działań były obawy związane z wydaniem decyzji odmownej, skomplikowane procedury oraz trudności ze zgromadzeniem wymaganych dowodów.
- Wywiady z osobami podejmującymi próby zmiany imienia wskazują, że szansa na powodzenie tej procedury jest bardzo zróżnicowana w zależności od nastawienia personelu danego urzędu.

Niektóre urzędy akceptują jako ważny powód do zmiany imienia argumenty dotyczące cierpienia, jakiego przysparza osobie wnioskującej imię posiadane w dokumentach, albo odwołujące się do związanych z tym prześladowań, z drugiej strony są i takie jednostki USC, które na wieść o transpłciowości osoby wnioskującej

⁷ Kampania Przeciw Homofobii, Lambda Warszawa, *Sytuacja społeczna osób LGBT+ w Polsce. Raport za lata 2019–2020*, Warszawa 2021, dostęp online: https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2021/12/Raport_Duzy_Digital-1.pdf, s. 314–315.

⁸ Tamże, s. 317.

⁹ Tamże, s. 314–315.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże, s. 241–242.

od razu odsyłają do procedury sądowej korekty płci – w obu przypadkach odbywa się to przy powoływaniu się na obowiązujące w Polsce przepisy.

Należy jednak pamiętać, że zmiana imienia drogą administracyjną i korekta płci drogą sądową to **dwie zupełnie różne procedury**. I choć rozumiemy brak doświadczenia z osobami transpłciowymi w przypadku niektórych urzędników oraz obawy przed wydaniem błędnej decyzji, nie są to dostateczne powody, żeby zamykać drzwi urzędu na potrzeby transpłciowych obywateli naszego kraju.

Jednocześnie warto wspomnieć, że osoby pracujące w urzędach, które są uznawane przez transpłciową społeczność za przyjazne, podczas wywiadów wielokrotnie podkreślały, że **przepisy prawa pozwalają na interpretację korzystną dla transpłciowej osoby wnioskującej** (jeżeli tylko uzasadnienie jest dobrze sformułowane i ważne) oraz że ich stosowanie w takich sytuacjach **nie powinno budzić obaw, ponieważ odbywa się zgodnie z literą prawa**.

- Wśród 32 pytanych osób, które podjęły co najmniej jedną próbę zmiany imienia w USC, 22 nie czuły konieczności ukrycia swojej transpłciowości przed urzędnikami, a prawie połowa, bo aż 15 osób, zawarło informację o tym w swoim wniosku.

Choć nie jest to duża próba, to jednak pokazuje, że **osoby transpłciowe preferują mówić otwarcie o swoich potrzebach i ich przyczynach**, nawet mając świadomość, że mogą się przez to spotkać z niezrozumieniem i dyskryminacją.

- Warto zwrócić uwagę, że tylko niewiele ponad 1/3 badanych wskazywała na stosowanie właściwego imienia i rodzaju gramatycznego przez urzędnika jako istotny czynnik upraszczający procedurę. Dla naszych respondentów zdecydowanie ważniejsze okazały się takie kwestie jak: **możliwość napisania o transpłciowości** w uzasadnieniu wniosku (najczęściej wskazywana), **wsparcie urzędnika** w postaci informacji zwrotnej na temat odpowiedniego uzasadnienia wniosku oraz **większa swoboda wyboru imienia** (prawie 2/3 respondentów).

Trudno jest ocenić, czy odsetek transpłciowych osób ubiegających się o zmianę imienia w USC wzrósł względem poziomów z 2021 r., choć już wtedy w badaniach widoczna była niewielka tendencja wzrostowa między latami 2019–2020 a latami poprzednimi. Opierając się na dostępnych nam informacjach¹², szacujemy, że takie wnioski mogło złożyć w latach 2019–2020 nawet ponad 5000 osób trans, choć nie mamy możliwości zweryfikowania tego przypuszczenia.

Nie ulega jednak wątpliwości, że można zaobserwować coraz większą potrzebę odpowiedniego przygotowania personelu urzędów w temacie osób transpłciowych, w szczególności biorąc pod uwagę, że w badaniach populacyjnych z ostatnich lat widoczne są tendencje wzrostowe, jeśli chodzi o ilość osób określających się jako

¹² Tamże, s. 317.

transpłciowe i niebinarne¹³, co przekłada się na rosnącą grupę osób transpłciowych decydujących się skorzystać z procedur urzędowych.

Wzrost ten, wynikający z takich aspektów jak dostępność wiedzy, więcej pozytywnej reprezentacji w mediach oraz rosnąca akceptacja społeczna dla osób LGBT+, sprawia, że więcej osób, szczególnie młodych, świadomie podchodzi do swojej tożsamości i chce skorzystać z przysługujących im praw.

2.2. Jak zwracać się do transpłciowych klientów?

W kontakcie osobistym, kiedy nie mamy pewności co do form gramatycznych używanych przez osobę wnioskującą, podstawowym odruchem powinno być uprzejme zapytanie: „Jak mam się zwracać?”. Często nie jest ono konieczne, ponieważ można usłyszeć formy gramatyczne, którymi dana osoba się posługuje, kiedy jednak nie jest to jasne, zalecamy zapytanie wprost.

Zastosowanie się do preferencji zadeklarowanej przez klienta w znacznym stopniu ułatwi dalszą komunikację. Osoby transpłciowe mogą od razu poczuć większe zaufanie wobec urzędnika, który zadaje takie pytanie, ponieważ jest ono jasną oznaką otwartej postawy.

Warto pamiętać, że poza osobami używającymi męskich lub żeńskich form, możemy się też spotkać z osobami, które będą preferować **formy neutralne**. Istnieją oddzielne projekty zajmujące się wyłącznie zagadnieniami językowymi w kontekście osób transpłciowych i niebinarnych, np. zaimki.pl. Jeśli jednak brakuje Ci biegłości w posługiwaniu się językiem neutralnym i neutratywami, możesz spróbować w takiej sytuacji całkowicie unikać płciowych form gramatycznych, np. zwracać się bezosobowo: „Czy mogę prosić o...” zamiast „Czy może Pan/Pani...” itd.

Większą trudność mogą natomiast sprawić formy grzecznościowe. Tu również nie zaszkodzi zapytać, ale takie pytanie może czasem wprawić w zakłopotanie osoby posługujące się formami neutralnymi. Akceptowalną neutralną alternatywą dla „Pan/Pani” może być forma „**Państwo**” – np. „Czy mogliby mi Państwo powiedzieć coś więcej o...”). Choć niektórym to sformułowanie może przywołać na myśl negatywne skojarzenia, jest to jednak powszechnie przyjęta forma niewskazująca na płeć, ponadto jest stosunkowo prosta w użytku i zrozumiała dla wszystkich użytkowników języka polskiego. Z pewnością spotka się też z dużo pozytywniejszym odbiorem niż błędnie dobrane „Pan/Pani”.

Co do zasady należy zwracać się do klientów imieniem „docelowym”, tym, o które wnioskują, oraz preferowanymi przez osobę formami gramatycznymi i grzecznościowymi!

¹³ Boyon N., *Pride month 2023: 9% of adults identify as LGBT+*, Ipsos, 2023, dostęp online: <https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt>.

Należy również unikać zadawania intymnych pytań dotyczących tranzycji i transpłciowości. Jeśli informacja o transpłciowości ma zostać uwzględniona we wniosku, to można rzecz jasna poruszyć temat, dopytać o to, jak długo osoba wie, że jest trans, jak długo używa imienia, o nadanie którego wnioskuje. W żadnym wypadku nie należy jednak wypytywać o detale dotyczące tranzycji medycznej (diagnozy, hormonalna terapia zastępcza, operacje afirmujące płeć) ani prosić osoby o wyjaśnianie od podstaw czym jest transpłciowość, a już na pewno nie próbować zweryfikować, czy na pewno jest osobą transpłciową.

2.3. Zmiana imienia a zmiana oznaczenia płci metrykalnej

Chociaż osoby transpłciowe przychodzą do urzędów stanu cywilnego z różnymi sprawami i niektóre z zawartych tu informacji mogą być w takich przypadkach pomocne, informator ten poświęcony jest procedurze zmiany imienia. Należy przy tym podkreślić, że wiele osób transpłciowych decyduje się na tę procedurę przed bądź zamiast korekty płci metrykalnej drogą sądową, po której zwyczajowo również następuje zmiana imienia na wskazujące na płeć docelową. Tu jednak podobieństwa się kończą, gdyż są to dwie zupełnie różne procedury i nie należy ich mylić. Najważniejsze różnice między nimi zaprezentowano w poniższej tabeli.

Zmiana imienia/nazwiska w USC	Zmiana oznaczenia płci metrykalnej
Wymaga złożenia wniosku do wybranego kierownika urzędu stanu cywilnego.	Wymaga wytoczenia przez osobę trans procesu przeciwko rodzicom i wygrania go przed sądem okręgowym.
Załatwienie sprawy powinno nastąpić niezwłocznie, nie później niż w ciągu miesiąca, a sprawy szczególnie skomplikowanej – nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania ¹⁴ .	Ustawa nie określa terminu zakończenia sprawy sądowej, proces z reguły jest długotrwały i może potrwać nawet kilka lat w zależności od okoliczności.
Od decyzji kierownika USC przysługuje odwołanie do wojewody, na którego decyzję można złożyć skargę do wojewódzkiego sądu administracyjnego, od którego wyroku przysługuje skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego.	Organem odwoławczym jest sąd apelacyjny. Wyrok sądu apelacyjnego jest prawomocny, ale w przewidzianych prawem przypadkach można od niego wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego.
Stroną jest osoba wnioskująca, a kierownik USC jest organem prowadzącym postępowanie.	Stronami są osoba transpłciowa oraz jej rodzice.

¹⁴ Art. 35 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Zmiana imienia/nazwiska w USC	Zmiana oznaczenia płci metrykalnej
Z reguły nie zawiera odwołań do dokumentacji medycznej, chociaż osoba wnioskująca może załączyć opinię lekarza bądź psychologa, jeśli zdecyduje się na taką linię argumentacji.	Z reguły zawiera odwołania do dokumentacji medycznej, choć stopniowo jej ilość ulega zmniejszeniu – wymagane jest jednak wykazanie trwałości poczucia przynależności do określonej płci.
Nie wymaga ujawniania się jako osoba transpłciowa.	Wymaga ujawnienia się jako osoba transpłciowa.
Numer PESEL oraz oznaczenie płci metrykalnej osoby wnioskującej nie ulegają zmianie.	Numer PESEL oraz oznaczenie płci metrykalnej zostają zmienione w wyniku wyroku przez kierownika USC.
Koszt to 37 zł opłaty skarbowej.	Koszt to 600 zł opłaty sądowej, ew. dalsze koszty sądowe, opłata skarbowa 37 zł oraz ew. koszty związane z uprzednim kompletowaniem dokumentacji medycznej

W badaniach własnych przeprowadzonych w grupie 43 urzędników USC za główną trudność przy rozpatrywaniu wniosków osób transpłciowych **podawano brak jednoznacznych przepisów** w kwestii zmiany imienia przez osoby transpłciowe (połowa badanych). Chociaż przepisy nie odnoszą się wprost do osób transpłciowych oraz łatwo pomyśleć, że taka zmiana w przypadku osób transpłciowych jest niemożliwa bez uprzedniej zmiany oznaczenia płci, **możliwa jest zgodna z przepisami interpretacja ustawy umożliwiająca osobom transpłciowym zmianę imienia bez zmiany oznaczenia płci**, co postaramy się opisać poniżej.

Procedury zmiany imienia oraz zmiany oznaczenia płci funkcjonują równolegle i leżą w kompetencji odmiennych instytucji:

- Procedurę **zmiany imienia** (i nazwiska) reguluje Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska¹⁵, zwana dalej Ustawą lub UZIIN. Pozwala ona każdej osobie, nie tylko transpłciowej, zmienić imię lub nazwisko, jeśli istnieją ku temu ważne przesłanki (bardziej szczegółowo omówione w kolejnej sekcji). Organem właściwym wydającym decyzję w tej sprawie jest kierownik USC.
- **Zmiana oznaczenia płci metrykalnej** leży z kolei w kompetencji właściwego sądu okręgowego i odbywa się zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem w

¹⁵ Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1988.

procesie cywilnym o ustalenie płci¹⁶. Do tej pory nie doczekaliśmy się uregulowania procedury na ścieżce ustawodawczej, co sprawia, że jej kształt zależy od praktyki orzeczniczej.

Zmiana imienia jest procedurą dużo prostszą, mniej czasochłonną i nieporównanie tańszą niż zmiana oznaczenia płci metrykalnej. Co do zasady nie wymaga przedstawienia dokumentacji medycznej i w przypadku osoby pełnoletniej odbywa się wyłącznie pomiędzy nią a urzędem, podczas gdy zmiana oznaczenia płci wymaga pozwania własnych rodziców. Procedura zmiany imienia jest również drogą często preferowaną przez osoby niebinarne, które nie odczuwają potrzeby zmiany oznaczenia płci metrykalnej w aktualnie dostępnej formie, jednocześnie pragnąc funkcjonować prawnie pod wybranymi przez siebie danymi. O roli urzędu stanu cywilnego w kontekście zmiany płci metrykalnej opowiemy więcej w dalszej części tej publikacji.

¹⁶ Podstawą prawną jest art. 189 Kodeksu postępowania administracyjnego. Przykładowe orzecznictwo: Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1995 roku, sygn. akt III CZP 118/95, LEX nr 9240; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 4 czerwca 2009 roku, sygn. akt ACa 120/09, LEX nr 1643026.

3. Zmiana imienia przez osoby transpłciowe bez korekty płci metrykalnej

3.1. Podstawa prawna

Podstawą do zmiany imienia jest Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, regulująca procedurę i przesłanki do zmiany. W tej publikacji skupimy się przede wszystkim na zmianie imienia, niemniej sama Ustawa reguluje również zasady, na jakich można zmienić nazwisko. Niektóre osoby transpłciowe będą chciały skorzystać także z tej możliwości.

Do kogo stosuje się Ustawa (art. 2)?

Do obywateli Polski, do zamieszkałych w Polsce cudzoziemców niemających obywatelstwa żadnego państwa oraz w szczególnych przypadkach cudzoziemców, którzy uzyskali w Polsce status uchodźcy¹⁷. Ustawa stosuje się więc zarówno do osób transpłciowych, jak i cisplciowych, pod warunkiem, że spełniają powyższe kryteria.

Jakich zmian imienia można dokonać na podstawie Ustawy (art. 3 pkt 1)?

Zastąpienia imienia innym imieniem. Zastąpienia jednego imienia dwoma imionami lub odwrotnie. Dodania drugiego imienia. Zmiany pisowni imienia. Zmiany kolejności imion.

Zgodnie z Ustawą po zmianie osoba wnioskująca może mieć wpisane w dokumentach co najwyżej 2 imiona (art. 6 ust. 2).

Na czyj wniosek imię może zostać zmienione (art. 9)?

Na wniosek samej osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego (w przypadku osób małoletnich).

Do kogo powinien być skierowany wniosek (art. 10)?

Do wybranego przez osobę wnioskującą kierownika urzędu stanu cywilnego. Osoba ma prawo wyboru dowolnego urzędu na terenie kraju.

Kierownik właściwego USC lub jego zastępca rozpatrują wniosek i wydają decyzję w tej sprawie. Decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu (art. 12 ust. 2).

Jakie informacje powinny znaleźć się we wniosku (art. 11)?

Ustawa dokładnie określa co powinien zawierać wniosek o zmianę imienia lub nazwiska. Są to:

1. dane osoby, której zmiana dotyczy:
 - a. imię (imiona) i nazwisko oraz nazwisko rodowe,

¹⁷ Art. 4 ust. 2 UZiIN: „Zmiany imienia lub nazwiska cudzoziemca, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, można dokonać wyłącznie ze szczególnie ważnych powodów związanych z zagrożeniem jego prawa do życia, zdrowia, wolności lub bezpieczeństwa osobistego”.

- b. wskazanie kierownika urzędu stanu cywilnego, który sporządził akt urodzenia oraz akt małżeństwa, jeżeli zmiana imienia lub nazwiska będzie dotyczyła tego aktu,
 - c. numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności, zwany dalej „numerem PESEL”, jeżeli został nadany;
- 2. imię lub nazwisko, na jakie ma nastąpić zmiana;
- 3. wskazanie miejsca sporządzenia aktu urodzenia małoletnich dzieci, jeżeli zmiana imienia lub nazwiska będzie dotyczyła tych aktów;
- 4. adres do korespondencji wnioskodawcy;
- 5. uzasadnienie;
- 6. oświadczenie wnioskodawcy, że w tej samej sprawie nie złożył wcześniej wniosku do innego kierownika urzędu stanu cywilnego lub nie została wydana już decyzja odmowna.

Przykładowy wzór wniosku znajdziesz w załącznikach informatora.

W przypadku gdy wniosek o zmianę imienia lub nazwiska jest składany osobiście, wnioskodawca przedstawia do wglądu dokument stwierdzający tożsamość.

Kto jest organem odwoławczym (art. 13)?

Od decyzji kierownika USC można odwołać się do właściwego miejscowo wojewody, któremu dany urząd podlega. Decyzja wojewody jest ostateczna (ale nie prawomocna) i przysługuje od niej skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego, od którego wyroku przysługuje skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego.

3.2. Jakie mogą być powody zmiany imienia?

W znalezieniu odpowiedzi na to pytanie pomoże artykuł 4 Ustawy. Jest on także źródłem najczęstszych wątpliwości – zarówno po stronie osób wnioskujących, jak i urzędników. W związku z tym omówimy poszczególne jego fragmenty krok po kroku.

Art. 4. 1. Zmiany imienia lub nazwiska można dokonać wyłącznie z ważnych powodów, w szczególności gdy dotyczą zmiany:

- 1) imienia lub nazwiska ośmieszającego albo nieliczącego z godnością człowieka;
- 2) na imię lub nazwisko używane;
- 3) na imię lub nazwisko, które zostało bezprawnie zmienione;
- 4) na imię lub nazwisko noszone zgodnie z przepisami prawa państwa, którego obywatelstwo również się posiada.

2. Zmiany imienia lub nazwiska cudzoziemca, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, można dokonać wyłącznie ze szczególnie ważnych powodów związanych z zagrożeniem jego prawa do życia, zdrowia, wolności lub bezpieczeństwa osobistego¹⁸.

¹⁸ Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1988.

„Zmiany [...] można dokonać wyłącznie z ważnych powodów, w szczególności [...]”

Częstym odruchem urzędników jest poświęcenie nieproporcjonalnie dużej uwagi słowom „wyłącznie z ważnych powodów”, przez co zachowują oni szkodliwą dla osób wnioskujących nadmierną „ostrożność” i trzymają się wyłącznie przykładowych powodów wymienionych przez ustawodawcę. Jest to rzecz jasna błąd. Choć powody wymienione w ustawie bywają także argumentami we wnioskach osób transpłciowych, nie ma konieczności powoływania się na jeden z nich. Kluczowe jest tutaj określenie „w szczególności”, oznaczające, że ustawodawca wymienia kilka szczególnie ważnych powodów, ale nie zamyka tym katalogu możliwych przyczyn zmiany imienia.

Obowiązkiem kierownika bądź zastępcy kierownika urzędu stanu cywilnego jest indywidualna ocena sytuacji każdej osoby składającej wniosek. W ramach pełnienia swoich obowiązków może on potraktować sytuacje, w których posiadanie imię przysparza osobie wnioskującej cierpienia lub utrudnia funkcjonowanie społeczne, na równi z tymi powodami, które zostały przez ustawodawcę wymienione, ma więc prawo uznać je za równie ważne. Jak przybliżamy w sekcji *Spółeczne funkcjonowanie osób transpłciowych a dane w dokumentach*, zmiana imienia może pomóc osobie wnioskującej uniknąć wielu uciążliwości, a nawet potencjalnie zapobiec przemocy kierowanej w jej stronę z powodu transpłciowości.

Czy nieprzystające do przeżywanej tożsamości imię osoby transpłciowej można określić jako ośmieszające albo nieliczące z godnością człowieka?

Zdecydowanie nie sposób inaczej określić sytuacji, w jakiej znajdują się te osoby transpłciowe, które we wszystkich sferach swojego życia funkcjonują zgodnie z odczuwaną płcią. Imię nieprzystające do ekspresji płciowej (tego jak osoba wygląda), może być przyczynkiem do narażenia na zagrożenie zdrowia, życia i bezpieczeństwa osobistego – może więc zostać uznane za ośmieszające i uwłaczające godności człowieka. Mowa tu w szczególności o osobach, które nie są w widoczny sposób transpłciowe – binarne trans kobiety i binarni trans mężczyźni, którzy w przestrzeniach publicznych są rozpoznawani zgodnie z płcią, którą odczuwają.

Transfobia to forma przemocy, która przybiera zarówno formy psychologiczne (szykany, mobbing, znęcanie się, prześladowanie) jak i fizyczne (przemoc fizyczna, również z użyciem broni, napaść, usiłowanie zabójstwa).

Statystycznie częściej na przemoc narażone są transpłciowe kobiety, choć należy zaznaczyć, że osoby transpłciowe w ogóle są grupą wysokiego ryzyka, jeśli chodzi o doświadczenia przemocy¹⁹.

Co warto zaznaczyć, osoby znajdujące się w takiej sytuacji nierzadko spotykają się z kwestionowaniem prawdziwości ich dokumentów, wraz z wszystkimi tego przykrymi konsekwencjami. W sytuacji, gdy posiadane imię stanowi wyraźną przeszkodę w poprawnej identyfikacji obywatela, w interesie państwa staje się umożliwienie takiej osobie zmiany imienia, w szczególności gdy nie ma ona możliwości przejścia przez uciążliwą i kosztową procedurę zmiany oznaczenia płci metrykalnej.

Każda sytuacja, w której osoby transpłciowe muszą okazać swoje dokumenty – w ramach rekrutacji do pracy, w placówce medycznej, na poczcie, przed funkcjonariuszami służb mundurowych, w pociągu, czasami nawet w sklepie przy zakupie wyrobów przeznaczonych dla osób dorosłych – staje się uwłaczająca, a czasem stanowi przyczynek do przemocy ze strony osoby, której okazujemy dokumenty. Dlatego **potrzeba ochrony zdrowia, godności i innych dóbr osobistych wnioskodawcy może być uznana za ważny powód do zmiany imienia.**

Czy imię wybrane przez transpłciową osobę wnioskującą jest imieniem używanym?

Osoby transpłciowe, które odczuwają dyskomfort w związku z tożsamością narzuconą im przy narodzeniu, najczęściej posługują się wybranym imieniem w każdym aspekcie swojego życia, gdzie tylko mają taką możliwość. Na ogół nie będą miały też problemu z udowodnieniem tego. Dowody dostarczane przez osoby wnioskujące mogą przybierać formę:

- wydruków z mediów społecznościowych, w których posługują się wybranymi danymi;
- poświadczeń od znajomych, rodziny lub współpracowników;
- dyplomów i certyfikatów wydawanych na ich używane dane;
- kserokopii korespondencji adresowanej na używane dane;
- poświadczeń od lekarza lub psychologa;
- innych niewymienionych w tej liście.

Urzędnik rozpatrujący podanie powinien przyjąć za zasadę, że nie ma „błędnych” dowodów na używanie wnioskowanego imienia. Pamiętaj, że część osób

¹⁹ P. Górską, M. Budziszewska, P. Knut, P. Łada, *Raport o Polsce. Homofoobiczne i transfobiczne przestępstwa z nienawiści a wymiar sprawiedliwości*. Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2016, dostęp online: <https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2016/08/hnm-raport-pl-www.pdf>, s. 17–18; Williams Institute. *Transgender people over four times more likely than cisgender people to be victims of violent crime*, 2021, dostęp online: <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/press/ncvs-trans-release/>.

transpłciowych nie jest w stanie używać wybranego przez siebie imienia w każdej sferze życia z uwagi na własne bezpieczeństwo lub rozmaite przeszkody o charakterze formalnym. Cała dokumentacja, która zostanie dołączona do wniosku na dowód używania imienia w mniej lub bardziej oficjalnych sytuacjach, powinna być traktowana jako dowody w sprawie. Naturalnie przedstawione dokumenty można uznawać za mniej lub bardziej wartościowe przy podejmowaniu decyzji, niemniej żaden sposób udokumentowania, że spełniona jest przesłanka pozytywna zmiany imienia wyrażona w art. 4 ust. 1 pkt 2 Ustawy, nie powinien być z góry „odrzucony”. Uzasadnienie podania oraz dołączone do niego załączniki powinny stanowić spójną całość. Każdy wniosek rozpatrywany jest indywidualnie. Podobnie z dokumentacją, którą dostarcza wnioskodawca – każda stanowi oddzielną historię, dlatego nie ma możliwości stworzenia zamkniętego katalogu dowodów w sprawie o zmianę imienia. Jeśli jednak w Twoim odczuciu dostarczone dowody nie są wystarczające, wytłumacz osobie wnioskującej jaki jest tego powód i odpowiedz, co może w takiej sytuacji uzupełnić.

§ 1. W postępowaniu wszczętym na żądanie strony, informując o możliwości wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań, organ administracji publicznej jest obowiązany do wskazania przesłanek zależnych od strony, które nie zostały na dzień wysłania informacji spełnione lub wykazane, co może skutkować wydaniem decyzji niezgodnej z żądaniem strony. Przepisy art. 10 § 2 i 3 stosuje się.

§ 2. W terminie wyznaczonym na wypowiedzenie się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań, strona może przedłożyć dodatkowe dowody celem wykazania spełnienia przesłanek, o których mowa w § 1.

Kodeks postępowania administracyjnego, art. 79a

Korekta imienia zmienionego bezprawnie

Tego typu sytuacje są stosunkowo rzadkie i z reguły nie będą obejmować spraw osób transpłciowych. Nasuwają się tutaj przede wszystkim przykłady sytuacji kradzieży tożsamości oraz zmiany danych przez rozwiedzionego rodzica dziecka przy sfalszowaniu zgody drugiego rodzica.

Sytuacje, które mogłyby dotyczyć konkretnie osób transpłciowych, to takie, gdzie ubiegały się one o zmianę imienia i została wydana przez kierownika USC decyzja pozytywna, ale np. popełniono błąd w nowym zapisie imienia (choć z reguły nie powinno być problemu z wyjaśnieniem tego typu pomyłki w urzędzie).

Zmiana imienia na imię noszone zgodnie z przepisami innego państwa, którego osoba wnioskująca obywatelstwo również posiada

Jest to sytuacja, która nie będzie dotyczyć większości osób transpłciowych, niemniej jednak znajdują się przypadki, gdzie i ten zapis będzie mieć zastosowanie. Przykładem może być osoba transpłciowa posiadająca również obywatelstwo innego kraju, w którym zmieniła już swoje dane. Będzie to wtedy dobry argument, aby analogicznej korekty dokonać również w polskim systemie. W takiej sytuacji osoba wnioskująca nie ma jednak konieczności ujawniać swojej transpłciowości we wniosku, gdyż istnieją inne dostateczne przesłanki, aby zmienić jej imię.

Jeżeli wnioskodawca i jego małoletnie dzieci nie posiadają aktów stanu cywilnego sporządzonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wnioskiem o zmianę imienia lub nazwiska wnioskodawca składa wniosek o transkrypcję zagranicznych dokumentów stanu cywilnego.²⁰

Zmiana imienia przez transpłciową osobę uchodźczą

Takie sytuacje również mogą się zdarzać. Sytuacja geopolityczna w naszym regionie na przestrzeni ostatnich kilku lat poskutkowała pojawieniem się w Polsce większej liczby migrantów z Ukrainy, Rosji i Białorusi, choć migranci polityczni i wojenni napływają do naszego kraju od dłuższego czasu również na skutek innych konfliktów i kryzysów socjoekonomicznych.

W przypadku uchodźców procedura wygląda tak samo, jak dla obywateli Polski, chociaż argumentacja będzie inna. Jak czytamy w ustawie: „zmiany imienia lub nazwiska cudzoziemca, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, można dokonać wyłącznie ze szczególnie ważnych powodów związanych z zagrożeniem jego prawa do życia, zdrowia, wolności lub bezpieczeństwa osobistego”²¹.

Jak podkreślaliśmy wyżej, imię neodzwierciedlające ekspresji płciowej zdecydowanie może się zaliczać do sytuacji zagrażających czyjemuś życiu, w szczególności, gdy transpłciowa osoba wnioskująca jest migrantem, a więc mamy do czynienia z narażeniem na dyskryminację krzyżową (intersekcyjną)²².

3.3. Czy nowe imię musi być zgodne z płcią metrykalną osoby wnioskującej?

Regulacja ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 707) **w obecnym brzmieniu nie zawiera żadnych wskazań ani ograniczeń dotyczących zależności pomiędzy płcią a imieniem.** Co należy

²⁰ Art. 11 ust. 2 UZiIN.

²¹ Art. 4 ust. 2 UKiIN.

²² G. Koko, S. Monro, K. Smith, *Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer (LGBTQ) forced migrants and asylum seekers: Multiple Discriminations*, w: *Queer in Africa. LGBTQI Identities, Citizenship, and Activism*, red. Z. Matebeni, S. Monro, V. Reddy, Routledge, New York 2018.

zaznaczyć, Ustawa jest kompletna i samodzielnie reguluje istnienie przesłanek prawnych w kwestii zmiany imion i nazwisk.

(...) regulacja ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 707) dalej też „ustawa” jest kompletna i samodzielnie reguluje istnienie przesłanek prawnych odnoszących się do zmiany imion i nazwisk. Nie ma zatem potrzeby aby w tej procedurze stosować jako wyłączną ustawę Prawo o aktach stanu cywilnego. Takie stanowisko prezentowano już na tle ustawy z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk w stosunku do ówczesnie obowiązującej ustawy z 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (por. wyrok WSA w Krakowie z 8 czerwca 2004 r., sygn. akt II SA/Kr 3199/00 oraz NSA oz. we Wrocławiu z 9 lipca 1993 r., sygn. akt SA/Wr 605/93).

Wyrok WSA w Opolu z 15.04.2021 r., II SA/Op 170/21, LEX nr 3184595

Przekładając ww. orzeczenie na grunt spraw o zmianę imienia, należy wskazać, że skoro Ustawa o zmianie imienia i nazwiska nie wskazuje żadnych wymogów co do brzmienia samego imienia, to brakuje również normatywnego wymogu, ażeby wnioskowane imię wskazywało na płeć lub w powszechnym znaczeniu było przypisane do danej płci, jak to wynika z art. 59 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego.

Dominująca praktyka

Obecnie dominującą praktykę, zgodnie z którą zmiana imienia może nastąpić tylko na imię odpowiadające płci metrykalnej, ukształtował pogląd wyrażony przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Łodzi:

(...) w świetle aktualnie obowiązujących przepisów, zmiana imion z męskich na żeńskie, jak również nazwiska w formie wskazującej, że dana osoba jest płci żeńskiej, nie może nastąpić bez wcześniejszego uzyskania orzeczenia sądowego w przedmiocie zmiany płci. Na gruncie stosunków urzędowych, w zorganizowanym społeczeństwie uwzględnienie żądania wyrażenia zgody na zmianę męskiego imienia urzędowego na żeńskie w sytuacji, gdy imię męskie w akcie urodzenia skarżącego, którego zmiany żąda, identyfikuje jego płeć, a nie została dokonana w trybie art. 24 Prawa o aktach stanu cywilnego w oparciu o prawomocne orzeczenie sądu wzmianka w akcie urodzenia o zmianie płci na żeńską, prowadziłyby do wewnętrznej sprzeczności w treści aktu urodzenia skarżącego.²³

Należy zaznaczyć, że jest to pojedyncza wypowiedź judykatury, która pozostaje w sprzeczności z nowszym, przywołanym wyżej orzeczeniem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu. Bardziej zasadny wydaje się zatem pogląd, że płeć

²³ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 15 lutego 2017 r., III SA/Łd 745/16.

metrykalna wnioskodawcy nie ma znaczenia dla możliwości zmiany imienia w trybie omawianej tu ustawy.

Upowszechnienie tego poglądu w praktyce orzeczniczej zupełnie wykluczyłoby problem imion męskich i żeńskich przy rozpatrywaniu wniosków, pozostawiając osobie wnioskującej jedynie wykazać ważny powód zmiany imienia.

Imiona neutralne

Istnieje przekonanie, iż w języku polskim nie istnieją imiona neutralne. Nie oznacza to jednak, że takie imiona nie istnieją w ogóle. W innych krajach imiona „unisex” są dużo bardziej popularne. Są to imiona pochodzenia m.in. anglosaskiego (imiona celtyckie), nordyckiego, hinduskiego czy amerykańskiego. Może się okazać, iż wybrane zagraniczne imię w kraju, z którego pochodzi, czy w krajach w których występuje, jest w powszechnym znaczeniu zarówno męskie, jak i żeńskie. Gdyby więc nawet uznać, że przy administracyjnej procedurze zmiany imienia zachodzi konieczność zastosowania art. 59 ust. 3 i 4 Prawa o aktach stanu cywilnego, w przypadku zmiany na takie imię, zarówno u metrykalnej kobiety, jak i mężczyzny, nie będzie ewentualnej sprzeczności, o której mowa w orzeczeniu WSA w Łodzi. Podobnie w przypadku nadania takiego imienia dziecku (zarówno żeńskiej, jak i męskiej płci metrykalnej) będzie ono zgodne z postanowieniem ustępu 3 art. 59 Prawa o aktach stanu cywilnego. **Takie imiona określamy jako neutralne.**

Niezależnie od obywatelstwa i narodowości rodziców dziecka wybrane imię lub imiona mogą być imionami obcymi. Można wybrać imię, które nie wskazuje na płeć dziecka, ale w powszechnym znaczeniu jest przypisane do danej płci.

Prawo o aktach stanu cywilnego, art. 59 ust. 3²⁴

Dopuszczenie do powszechnego użycia w Polsce neutralnych imion obco brzmiących **otwiera osobom transpłciowym drogę do sięgania po imiona niewskazujące na ich płeć**, do których nie miałyby dostępu czerpiąc jedynie z puli tradycyjnie polskich imion. W wyniku tego wybieranie takich imion jak np. Alex, Max, Sam, Robin czy Charlie staje się w ostatnich latach coraz powszechniejsze wśród polskich osób transpłciowych oraz niebinarnych. Nierzadko są to wręcz imiona afirmujące przeżywaną płeć osoby wnioskującej, co jest możliwe, gdyż jest ona w stanie udowodnić, że w innym kraju jest to imię przypisane jej płci metrykalnej. Należy przy tym zaznaczyć, że skoro powyżej cytowany przepis dopuszcza imiona obce, pozwala również na to, aby osoba wnioskująca samodzielnie dokonała wyboru, czy zdecyduje się na pisownię oryginalną czy spolszczoną.

²⁴ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1378.

Zmiany względem poprzedniej ustawy

Zapisy zezwalające na nadanie dziecku imienia obcego, które w dodatku nie musi wskazywać na płeć, są nowością. W czasie obowiązywania poprzedniej ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego z dnia 29 września 1986 r.²⁵ reguły nadawania imienia dziecku wskazywał w art. 50, zgodnie z treścią którego kierownik urzędu stanu cywilnego mógł odmówić przyjęcia oświadczenia o wyborze dla dziecka więcej niż dwóch imion, imienia ośmieszającego, nieprzyzwoitego, w formie zdrobniałej oraz imienia niepozwalającego odróżnić płci dziecka. Ustawodawca wówczas w ogóle nie przewidywał możliwości nadania dziecku imienia obco brzmiącego, a co za tym idzie w niektórych przypadkach również takiego, które nie pozwoli na odróżnienie płci dziecka.

W uzasadnieniu projektu art. 59 obecnie obowiązującej ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego²⁶ wskazano, iż możliwość wybierania obcych imion dla dziecka niezależnie od obywatelstwa i narodowości rodziców czy też takiego imienia, które nie wskazuje na płeć dziecka, ale jest powszechnie przypisane do danej płci, jest istotną nowością. Porównanie treści artykułów poświęconych regułom nadawania imion dziecku zawartych w ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego z 1986 r. oraz z 2014 r. nie pozostawia żadnej wątpliwości, iż **ustawodawca „rozszerzył” katalog imion, których nadanie nie będzie stało w sprzeczności z obowiązującymi przepisami.**

3.4. Zmiana imienia przez małoletnie osoby transpłciowe

W przypadków osób małoletnich (poniżej 18 roku życia) istnieje możliwość zmiany imienia za pośrednictwem przedstawiciela ustawowego – najczęściej będą to rodzice. Wymogi w takiej sytuacji określają artykuły 8 i 9 Ustawy:

Art. 9. (...) 2. Zmiana imienia lub nazwiska małoletniego dziecka następuje na wniosek przedstawiciela ustawowego dziecka. Przepisy art. 8 ust. 2–5 stosuje się odpowiednio.²⁷

Zgodę na zmianę imienia muszą wyrazić oboje rodzice dziecka, a **jeśli w momencie składania wniosku ma ono ukończone 13 lat, dodatkowo zgody udzielić musi także samo dziecko.** Zgodę potwierdza się przed kierownikiem USC lub jego zastępcą osobiście albo podpisem, którego zgodność poświadczył notariusz. Jeśli wniosek jest składany elektronicznie, zgody rodziców powinny być opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym (art. 8 ust. 5 Ustawy).

Jeśli jeden z rodziców nie zgadza się na zmianę danych dziecka (lub z innych przyczyn nie można uzyskać jego zgody), wnioskującego rodzica należy poinstruować o konieczności wniesienia sprawy do sądu opiekuńczego celem

²⁵ t. j. Dz.U. z 2012 r., poz.1529; ustawa utraciła moc dnia 01 marca 2015 r.

²⁶ *Uzasadnienie projektu Ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego*, VII kadencja, druk sejm. nr 2620, dostęp online: <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2620>, str. 30.

²⁷ Art. 9 ust. 2 UZIIIN.

wyrażenia przez sąd zastępczej zgody na zmianę imienia dziecka (art. 8 ust. 3 Ustawy).

Należy pamiętać, że osoby małoletnie również mogą być transpłciowe i zmagać się w związku z tym z różnymi trudnościami.

Dorastające dzieci potrafią czasem być bardziej okrutne niż dorośli, a dziecko posiadające imię niedopasowane do jego ekspresji jest szczególnie narażone na zostanie ofiarą znęcania się przez rówieśników. Dlatego w sytuacji, gdy dziecko wraz ze wspierającymi rodzicami prosi o umożliwienie zmiany imienia na niewskazujące jednoznacznie na płeć, ważne jest wsparcie urzędu w tej decyzji, która może mieć istotne znaczenie dla zdrowia psychicznego dziecka – może je uchronić od prześladowań i traumy na resztę życia.

Transpłciowa młodzież jest w szczególnie trudnej sytuacji, ze względu na niski poziom sprawczości w starciu z instytucjami. Nauczyciele i dyrekcja szkół, lekarze i rodzina często bagatelizują transpłciowość osób niepełnoletnich, np. traktując ją jako trend. Tymczasem badania pokazują, że jedynie 2–4 procent małoletnich osób transpłciowych podejmujących interwencje medyczne z powodu transpłciowości z czasem rezygnuje z dalszej tranzycji w ramach systemu służby zdrowia²⁸, chociaż samo to jeszcze nie oznacza, że przestają określać się jako transpłciowe. Dokładnie jest to opisane w przygotowanym przez zespół tranzycja.pl artykule *Blokery dojrzewania*, w sekcji *A co jeśli się rozmyślą? Statystyki dot. rezygnacji z leczenia*²⁹.

3.5. Dobre praktyki i częste wątpliwości

W ramach przygotowań do opracowania tego informatora przeprowadziliśmy ankietę z udziałem 103 osób transpłciowych zainteresowanych zmianą imienia drogą administracyjną, a także przeprowadziliśmy szereg wywiadów, żeby lepiej zrozumieć ich potrzeby. W tej sekcji będziemy się dzielić wnioskami z naszych badań.

Jakie są potrzeby transpłciowych osób wnioskujących o zmianę imienia?

Zapytałyśmy osoby transpłciowe (n = 103) o najważniejsze dla nich kwestie przy podejmowaniu próby zmiany imienia w urzędzie stanu cywilnego. Najbardziej priorytetowe okazały się:

1. możliwość wskazania transpłciowości/niebinarności w uzasadnieniu wniosku (62,7%);
2. wsparcie urzędnika w procedurze (61,8%);
3. większa swoboda w wyborze imienia (58,8%).

²⁸ C.M. Wiepjes, N.M. Nota, C.J. de Blok i in., *The Amsterdam cohort of gender dysphoria study (1972–2015): trends in prevalence, treatment, and regrets*. „The Journal of Sexual Medicine” 2018, t. 15, nr 4, s. 582–590, dostęp online: <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2018.01.016>; P. Carmichael, G. Butler, U. Masic i in., *Short-term outcomes of pubertal suppression in a selected cohort of 12 to 15 year old young people with persistent gender dysphoria in the UK*. „PLoS One” 2021, t. 16, nr 2, dostęp online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243894>.

²⁹ Tranzycja.pl, *Blokery dojrzewania. A co jeśli się rozmyślą? Statystyki dot. rezygnacji z leczenia*, 2022, dostęp online: <https://tranzycja.pl/krok-po-kroku/blokery-dojrzewania/#a-co-jesli-sie-rozmysla-statystyki-dot-rezygnacji-z-leczenia>.

Możliwość wskazania transpłciowości lub niebinarności

Pomimo braku prawnych przeciwwskazań, niestety nadal istnieje wiele urzędów, gdzie na samą wieść o transpłciowości zamykają się przed klientem drzwi. Choć jest to oburzające, chcemy wierzyć, że większym stopniu wynika to z niewiedzy niż transfobii.

Jak dowiodłyśmy wcześniej, transpłciowość nie tylko nie jest powodem do odmowy, ale wręcz może być źródłem solidnej linii argumentacji za zmianą imienia. Nie jest to również kwestia wyłącznie teoretyczna – aż 15 z 33 ankietowanych przez nas osób, które miały za sobą skuteczną zmianę imienia, wspominało o swojej transpłciowości we wniosku, w tym aż 8 osób oparło na tej informacji swoją główną linię argumentacji.

Dlaczego więc w takim razie aż 10 z 33 osób, czyli ok. 30%, bało się w jakikolwiek sposób ujawnić swoją transpłciowość? Warto zadać sobie pytanie, czy mój urząd przyczynia się do takich sytuacji, i co mogę zrobić, żeby osoby transpłciowe czuły się w nim bezpiecznie.

Czy można przyjąć wniosek, jeśli inny urząd wydał decyzję negatywną?

Zgodnie z Ustawą, wniosek zawiera oświadczenie wnioskodawcy, „że w tej samej sprawie nie złożył wcześniej wniosku do innego kierownika urzędu stanu cywilnego lub nie została wydana już decyzja odmowna”³⁰. Użycie alternatywy łącznej „lub” może sugerować, że ustawodawca wyklucza również ponowne złożenie wniosku w tej samej sprawie, nawet jeśli sprawa nie skończyła się wydaniem decyzji odmownej.

Możliwość złożenia wniosku po uprzednim wycofaniu go z innego urzędu jest więc niejasna. Interpretując jednak ten przepis z perspektywy jego celu, należałoby uznać, że ma on zapobiegać sytuacji, w której organ orzeka w sprawie, w której inny organ już merytorycznie orzekł lub jest w toku orzekania, co skutkowałoby nieważnością wydanej w tych okolicznościach decyzji (art. 156 § 1 pkt 3 Kodeksu postępowania administracyjnego). **Zatem w przypadku cofnięcia wniosku i prawomocnego umorzenia postępowania przed jednym organem, można uznać, że drugi organ może orzekać.** W ponownie składanym wniosku należałoby to jednak wyjaśnić tak, żeby oświadczenie było zgodne z prawdą.

Nie ma natomiast wątpliwości co do tego, że **jeżeli kolejny wniosek dotyczy innych imion, to jest dopuszczalny, bowiem jest to zupełnie nowa sprawa**, a jeżeli dotyczy tych samych imion co wcześniejsza decyzja odmowna, to co do zasady jest niedopuszczalny³¹. Jeżeli jednak w istotnym stopniu zmieni się stan

³⁰ Art. 11 ust. 1 pkt 6 UZiIN.

³¹ por. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z 14.10.2021 r., II SA/Bk 433/21, LEX nr 3264702.

faktyczny lub prawny, to należy uznać, że mamy do czynienia z nową sprawą, a więc wystąpienie z ponownym wnioskiem o zmianę imienia będzie już dopuszczalne³².

Informacje o procedurze na stronie internetowej urzędu

W zależności od urzędu mogą obowiązywać odrobinę inne wzory dokumentów, dlatego dobrą praktyką jest umieszczenie na stronie internetowej urzędu opisu procedury wraz z wymaganym wzorem wniosku. Wzory dostępne w Internecie nie zawsze zawierają rubryki na wszystkie potrzebne informacje, co znacząco wydłuża proces dla obu stron. Wzór powinien być dostępny w dwóch wersjach – pdf do druku, oraz w postaci pliku otwartego umożliwiającego edycję, np. docx.

Poza wzorem wniosku, warto umieścić na stronie także przykładowe wzory pism i załączników, które znajdziesz wypisane na końcu tego informatora. Warto także poinformować o możliwości złożenia wniosku zdalnie – listownie³³ bądź przez ePUAP.

Konsultacja treści wniosku

Choć dla osób obeznanych w temacie przepisy mogą wydawać się jasne i jednoznaczne, zapewniamy, że dla większości przystępujących do procedury zmiany imienia takie nie będą. Każdy urzędnik zwraca uwagę na inne detale, nie bez znaczenia niestety jest też sytuacja polityczna, na przykład kto zasiada na stanowisku lokalnego wojewody. Nic więc dziwnego, że jedną z najważniejszych rzeczy, na które wskazywały pytane przez nas osoby transpłciowe, jest **wsparcie urzędnika w procedurze** (61,8% osób), do którego zgodnie z art. 79a § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego mają pełne prawo.

Najmniej korzystną sytuacją dla osoby składającej wniosek jest, gdy urzędnik oficjalnie przyjmuje wniosek od razu w momencie, gdy ten zostanie dostarczony. W preferowanych przez klientów urzędach najczęściej istnieje **możliwość przedstawienia swojego wniosku z prośbą o informację zwrotną**, czy wymaga on poprawienia, gdyż w przeciwnym razie może zostać wydana decyzja odmowna, co wiąże się z brakiem możliwości ponownego złożenia wniosku. Ponieważ osoby składające wniosek wcale nie muszą zamieszkiwać w pobliżu danego urzędu, możliwość konsultacji powinna być dostępna także zdalnie – telefonicznie oraz mailowo.

Korekta bądź wycofanie wniosku zamiast decyzji odmownej

Ponieważ zdarza się, że wniosek jest błędnie przygotowany lub, pomimo dobrej woli, nie ma możliwości, aby rozpatrzyć go pozytywnie, najlepiej, gdy udzielimy takiej informacji osobie wnioskującej **po pierwszym zapoznaniu się z wnioskiem, jeszcze zanim zostanie on oficjalnie przyjęty**. Można to zrobić, pouczając osobę

³² por. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 5.08.2010 r., I SA/WA 592/10, LEX nr 750861; R.A. Rychter, *Res iudicata w postępowaniu administracyjnym*, Wolter Kluwer, Warszawa 2014, s.162–164 [rozdz. 3.3.4, *Tożsamość stanu faktycznego*].

³³ por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 22 września 2016 r., II SA/Sz 294/16, legalis nr 1547348.

wnioskującą, że jej wniosek nie zostanie uwzględniony i poprosić o rozważenie, czy chce go w takiej sytuacji składać.

Sugerując zrezygnowanie ze złożenia wniosku, który nie dostałby w naszym urzędzie pozytywnej decyzji, wyświadczamy osobie wnioskującej przysługę. Daje to jej szansę dopracowania go, uzupełnienia braków, a nawet złożenia go w innym urzędzie, jeśli uzna, że będzie mieć dzięki temu większe szanse na pozytywne rozpatrzenie. Choć w odpowiednim stopniu zmodyfikowany wniosek nie powinien nosić znamion składanego w tej samej sprawie, osoba wnioskująca będzie miała trudności ze znalezieniem urzędu, który przyjmie wniosek o zmianę na ten sam zestaw imion co we wcześniej złożonym wniosku.

Jeśli więc wniosek został już oficjalnie przyjęty i problemów, które ujawniły się w trakcie procedowania, nie da się rozwiązać wezwaniem do złożenia korekty bądź uzupełnienia, najlepiej zasugerować takiej osobie, aby wycofała swój wniosek, co doprowadzi do **umorzenia postępowania**.

§ 1. Gdy postępowanie z jakiegokolwiek przyczyny stało się bezprzedmiotowe w całości albo w części, organ administracji publicznej wydaje decyzję o umorzeniu postępowania odpowiednio w całości albo w części.

§ 2. Organ administracji publicznej może umorzyć postępowanie, jeżeli wystąpi o to strona, na której żądanie postępowanie zostało wszczęte, a nie sprzeciwiają się temu inne strony oraz gdy nie jest to sprzeczne z interesem społecznym.

Kodeks postępowania administracyjnego, art. 105

W przypadku umorzenia zgodnie z przepisami należy doręczyć stronie decyzję administracyjną. Niedostarczenie takiej decyzji nie tylko stanowi błąd, ale może też być przeszkodą przy późniejszej próbie złożenia podobnego wniosku w innym urzędzie. Możliwość wycofania wniosku jest szczególnie ważna w przypadku wniosków składanych korespondencyjnie, gdzie często brakuje sposobności przekazania informacji zwrotnej jeszcze na etapie rozmowy z osobą wnioskującą, przed oficjalnym wpłynięciem pisma.

Wydanie decyzji odmownej może wiązać się także z dodatkową pracą dla urzędu, gdyż osoba wnioskująca może wtedy poczuć się zmuszona do wejścia na drogę odwoławczą. Z tego łatwo wyciągnąć wniosek, że zasugerowanie wycofania się ze składania wniosku, najlepiej jeszcze przed jego oficjalnym złożeniem, jest zdecydowanie lepszym rozwiązaniem niż wydanie decyzji odmownej, nie tylko dla klienta, ale i dla samego urzędu.

Składanie wniosku drogą korespondencyjną

Do urzędów uznawanych przez osoby transpłciowe za przyjazne napływają wnioski z całego kraju. Tylko 18% pytanych przez nas osób złożyło swój wniosek w najbliższym urzędzie dla ich miejsca zamieszkania, połowa składała w innym województwie, a aż 42,4% dalej niż w sąsiednim województwie.

W celu uniknięcia zbędnych i kosztownych podróży, osoba wnioskująca może złożyć wniosek zdalnie – listownie, bądź za pomocą systemu ePUAP. Informacja o takiej możliwości powinna się znajdować na stronie internetowej urzędu, obok opisu procedury.

Powinna wtedy znaleźć się tam również informacja o tym, że w przypadku pism składanych listownie przez osoby pełnoletnie wystarczy podpis własnoręczny, bez konieczności potwierdzania go notarialnie. Natomiast w przypadku procedury zmiany imienia dziecka od 13 roku życia, zgodność podpisu dziecka powinna zostać poświadczona notarialnie, z kolei podpis rodzica może być podpisem własnoręcznym poświadczonym przez notariusza lub na piśmie utrwalonym w postaci elektronicznej, opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym (art. 8 ust. 4 i 5 w związku z art. 9 ust. 2 Ustawy). Dziecko nie może wyrazić zgody w formie elektronicznej. Osoby zamieszkałe poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej mogą wyrazić zgodę za pośrednictwem konsula Rzeczypospolitej Polskiej.

Unikanie zbędnego przedłużania

Sprawnie działający urząd najczęściej wydaje pozytywną opinię w przeciągu 1–2 tygodni. W bardziej skomplikowanych przypadkach może to trwać trochę dłużej, z zachowaniem jednak ustawowo przewidzianych terminów. W przypadku ich przekroczenia, osoba wnioskująca ma prawo złożyć ponaglenie do organu prowadzącego postępowanie lub organu wyższego stopnia³⁴. Odpowiedni wzór powinna być w stanie znaleźć w urzędzie oraz na jego stronie internetowej. Staraj się jednak unikać sytuacji, gdy będzie to konieczne.

§ 1. Organy administracji publicznej obowiązane są załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki.

§ 2. Niezwłocznie powinny być załatwiane sprawy, które mogą być rozpatrzone w oparciu o dowody przedstawione przez stronę łącznie z żądaniem wszczęcia postępowania lub w oparciu o fakty i dowody powszechnie znane albo znane z urzędu organowi, przed którym toczy się postępowanie, bądź możliwe do ustalenia na podstawie danych, którymi rozporządza ten organ.

§ 3. Załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca, a sprawy szczególnie skomplikowanej – nie później niż w ciągu dwóch miesięcy

³⁴ Art. 37 Kodeksu postępowania administracyjnego.

od dnia wszczęcia postępowania, zaś w postępowaniu odwoławczym – w ciągu miesiąca od dnia otrzymania odwołania.

Kodeks postępowania administracyjnego, art. 35

Zgodnie z art. 12 ust. 2 Ustawy wydana decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu, niezależnie od tego czy jest ostateczna, czy też nie. Kierownik USC wprowadza nowe dane do rejestru PESEL od razu po potwierdzeniu doręczenia decyzji i nie powinien czekać na upływ terminu do wniesienia odwołania. Jeśli decyzja jest pomyślna dla osoby wnioskującej, możesz zaproponować jej zrzeczenie się prawa do odwołania (art. 127a Kodeksu postępowania administracyjnego), natomiast nie musi ona się na to decydować i nie należy opóźniać wprowadzenia zmian w życie w związku z ewentualną odmową.

Jak zaadresować list z pozytywną decyzją?

Choć właśnie zapadła decyzja o tym, że osoba wnioskująca ma nowe dane, i zgodnie z ustawą decyzja ta podlega natychmiastowemu wykonaniu, osoba wnioskująca nie posiada jeszcze dokumentów na te dane i odebranie listu z decyzją zaadresowaną na nowe imię może okazać się utrudnione, a nawet niemożliwe.

Zgodnie z art. 109 Kodeksu postępowania administracyjnego decyzja, która nie została doręczona stronie, nie może zostać uznana za obowiązującą prawnie, wobec czego list powinien być zaadresowany na dane zgodne ze stanem na moment składania wniosku.

Czy wzywać świadków, jeśli jednym z dowodów na posługiwanie się danym imieniem są zaświadczenia od osób trzecich?

Z reguły nie ma takiej potrzeby. W zaświadczeniu powinny znajdować się dane identyfikujące osobę poświadczającą, takie jak PESEL oraz dane kontaktowe. Takie oświadczenia najczęściej nie są jedynym dowodem, a jednym z wielu dowodów o większej i mniejszej wadze, stanowią więc do nich dodatek. Formalnie istnieje możliwość wezwania świadka w oparciu o przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, aby złożone dowody zweryfikować, jednak jeśli już dochodzi do takiej konieczności, w zupełności powinna w tym celu wystarczyć rozmowa telefoniczna. Warto o tym pamiętać, gdyż niektóre osoby składające wniosek, a więc także osoby z ich otoczenia, mogą zamieszkiwać w znacznej odległości od urzędu.

Czy w przypadku decyzji pozytywnej należy pisać uzasadnienie?

Nie ma konieczności uzasadniania decyzji pozytywnej, art. 107 § 4 Kodeksu postępowania administracyjnego stanowi bowiem, iż można odstąpić od uzasadnienia decyzji, gdy uwzględnia ona w całości żądanie strony.

Czasami można się spotkać z poglądem, iż z uwagi na uznaniowy charakter decyzji o zmianie imienia i nazwiska, winny one każdorazowo zawierać uzasadnienie. Na dzień dzisiejszy nie istnieje jednak przepis, na podstawie którego kierownik urzędu

stanu cywilnego byłby zobowiązany do uzasadnienia decyzji pozytywnej wydanej w oparciu o przepisy Ustawy.

Swoboda w wyborze imienia

Choć w kwestii doboru imienia ogranicznikiem nie do obejścia są omawiane wcześniej przepisy prawa, jak się już przekonaliśmy, pozostawiają one także duży zakres swobody. Dlatego ważne jest, aby umożliwić osobie składającej wniosek wybór w pełnym zakresie dopuszczonych przez prawo imion, a więc także wśród tych niewskazujących na płeć oraz obcobrzmiących.

W sytuacji, gdy osoba składająca wniosek o administracyjną zmianę imienia wybrała imię obce, co do którego powstaje wątpliwość, jakiego jest pochodzenia i czy jest to imię żeńskie czy męskie, wówczas obowiązkiem kierownika jest to ustalić w oparciu o powszechnie dostępne źródła. I tak po dokonaniu „zaklasyfikowania” imienia zgodnie z zapisem ostatniego zdania art. 59 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego („ale w powszechnym znaczeniu jest przypisane do danej płci”), może się okazać, iż dane obce imię jest:

- w powszechnym znaczeniu męskie,
- w powszechnym znaczeniu żeńskie,
- w powszechnym znaczeniu zarówno męskie, jak i żeńskie, czyli neutralne, nadawane zarówno chłopcom, jak i dziewczynkom.

Naturalne wydaje się, że ta **powszechność powinna być oceniana w oparciu o dane, statystyki oraz inne informacje pochodzące z krajów, w których dane imię występuje, a nie w oparciu o jego obcy wydźwięk, niepopularność bądź niewystępowanie w Polsce.**

Źródła informacji o imionach

W przypadku sięgania po imiona, które nie są w Polsce w powszechnym użyciu, mogą pojawić się wątpliwości czy dane imię rzeczywiście istnieje. Masz prawo w takiej sytuacji poprosić osobę wnioskującą o załączenie odpowiednich **dowodów na istnienie takiego imienia oraz jego przynależności do własnej płci metrykalnej.**

Częstym odruchem urzędników w styczności z takim imieniem jest sięgnięcie po opinię Rady Języka Polskiego, a następnie odrzucenie wniosku, gdyż, szczególnie w przeszłości, instytucja ta zwykła opiniować imiona obcobrzmiące negatywnie. Jest to zdecydowanie błąd – jak już wcześniej ustaliliśmy, nie obowiązuje obecnie ograniczenie co do zmiany jedynie na tradycyjnie polskie imiona.

Rada Języka Polskiego zajmuje się opiniowaniem w sprawach dotyczących języka polskiego i kieruje się w tych opiniach **troską o zachowanie jego tradycyjnego kształtu.** Nie leży natomiast w jej kompetencjach wyrokowanie w temacie imion zagranicznych, ani tym bardziej w kwestii zasadności ich użycia przez osoby pragnące zmienić swoje imię, skoro jest to dopuszczone przez aktualnie obowiązujące przepisy. Warto jednak nadmienić, że i sama Rada dostrzegła to, że opiniując negatywnie takie sytuacje więcej szkodzi niż pomaga:

Od kilku lat coraz częściej dostajemy z urzędu stanu cywilnego prośby o opiniowanie imion neutralnych płciowo. Najczęściej chodzi o nastolatki, których płeć biologiczna jest inna niż psychiczna, są w trakcie procedury korekty płci lub nie identyfikują się ani jako kobieta, ani mężczyzna. Chcą zmienić imię na takie, które nie będzie się kończyło ani na „a”, jak w polszczyźnie imiona kobiece, ani na spółgłoskę, przypisaną imionom męskim. Choć polska tradycja nie zna takich imion, to opiniujemy je pozytywnie, bo w zderzeniu dwóch wartości: dobrostanu człowieka wynikającego z jego problemów z tożsamością i tradycji językowej, należy uznać tę pierwszą za wyższą.³⁵

Najrzetelniejszym źródłem wiedzy o tym, czy w Polsce funkcjonują pod danym imieniem osoby o odpowiedniej płci metrykalnej, jest rejestr PESEL³⁶. W przypadku imion zagranicznych nierzadko istnieją publicznie dostępne odpowiedniki tego rejestru właściwe dla kraju, z którego imię pochodzi.

Nie zaszkodzi również sięgnąć do stron internetowych zajmujących się katalogowaniem oraz etymologią imion. Przykładową stroną, która kataloguje neutralne imiona wykorzystywane przez osoby transpłciowe w Polsce, jest <https://zaimki.pl/imiona>. Z pomocą takich narzędzi można spróbować prześledzić historię danego imienia, gdyż takie detale jak pisownia oraz to jakiej płci imię jest nadawane, mogło na przestrzeni lat ulegać zmianie i niekoniecznie musi być zgodne z naszą intuicją.

³⁵ Prof. Kłosińska: Pytają mnie, czy słowo „zajebisty” przestało już być wulgarne. Proponuję pytającemu test, z prof. Katarzyną Kłosińską rozm. Emilia Dłużewska, „Gazeta Wyborcza” 03.10.2020, dostęp online: <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,26361697,prof-klosinska-dzban-to-slowo-nacechowane-pejoratywnie.html>.

³⁶ Ministerstwo Cyfryzacji, *Lista imion występujących w rejestrze PESEL*, dostęp online: <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1667,lista-imion-wystepujacych-w-rejestrze-pesel-osoby-zyjace>.

4. Inne sytuacje związane z osobami transpłciowymi

4.1. Procedura zmiany oznaczenia płci metrykalnej w polskim prawie a USC

Ponieważ niemal cała procedura zmiany oznaczenia płci metrykalnej, poza jej ostatnimi etapami, przebiega bez udziału urzędu stanu cywilnego, została ona tutaj opisana skrótowo. Dokładniejszy opis całej procedury można znaleźć na stronie tranzycja.pl, w artykule *Jak zmienić oznaczenie płci w dokumentach? Poradnik do sądu*³⁷. Poniżej skupimy się więc przede wszystkim na aktualizacji danych osoby korygującej płeć oraz wydawaniu nowych dokumentów przez urząd.

Fakt funkcjonowania powództwa o ustalenie płci **nie może stanowić uzasadnienia odrzucenia wniosku osoby o zmianę imienia**. Osoba wnioskująca ma prawo ubiegać się o zmianę imienia na podstawie Ustawy o zmianie imienia i nazwiska. To, czy planuje w przyszłości podejmować próby uzgodnienia płci metrykalnej czy nie, nie jest kwestią istotną dla procedury administracyjnej zmiany imienia.

Podstawa prawna

Korekta oznaczenia płci metrykalnej odbywa się na drodze postępowania cywilnego we właściwym miejscowo sądzie okręgowym, na podstawie art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego³⁸ oraz art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego³⁹, a jej ramy wyznacza orzecznictwo sądów powszechnych i Sądu Najwyższego.

Najistotniejsze postanowienia SN w powyższej sprawie to:

- Postanowienie Sądu Najwyższego z 22 marca 1991 r.:

W doktrynie przeważa już dziś pogląd że płeć człowieka (integralność seksualna) jest elementem jego prawa stanu, które to prawo należy do kategorii praw osobistych człowieka, chronionych przez przepisy KC (art. 23 i 24). Poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste (art. 23 KC) i jako takie podlega ochronie również w drodze powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 KPC.⁴⁰
- Uchwała Sądu Najwyższego 22 września 1995 r., która określa rodziców powoda/powódki jako stronę pozywaną w pozwach o ustalenie płci⁴¹.

³⁷ Tranzycja.pl, *Jak zmienić oznaczenie płci w dokumentach? Poradnik do sądu*, 2022, dostęp online: <https://tranzycja.pl/krok-po-kroku/zmiana-danych-sadu/>.

³⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1550.

³⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1610.

⁴⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, PS 1991, nr 5–6, LEX nr 519375.

⁴¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSNC 1996/1/7.

Orzecznictwo to pozostaje nadal aktualne, pomimo tego, że w międzyczasie pojawił się odosobniony pogląd uznający za konieczne pozywanie również małżonka i dzieci. Nie znalazł on jednak uznania w późniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, pozostaje więc bez wpływu na praktykę stosowania prawa, co znajduje odzwierciedlenie chociażby w wyroku Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2019 roku⁴².

Zarys procedury

Pozew o ustalenie płci metrykalnej skierowany przeciwko swoim rodzicom⁴³, wraz z kompletem wymaganych dokumentów, powód/powódka wnosi do sądu okręgowego właściwego dla miejsca zamieszkania rodziców⁴⁴. W przypadku dziecka pozew kierowany jest przez reprezentanta dziecka (dawniej: kuratora). Sąd przeprowadza postępowanie jak w każdej innej sprawie z zakresu postępowania cywilnego. Zgodnie z art. 367 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego powód/powódka może odwołać się od niekorzystnego wyroku.

W przypadku wydania prawomocnego wyroku przez sąd (pierwszej lub kolejnej instancji) na rzecz powoda/powódki, osoba transpłciowa przystępuje do procedury zmiany dokumentów.

Zmiana dokumentów po wygranym procesie o ustalenie płci metrykalnej

Odpis wyroku w sprawie o ustalenie płci powinien w ciągu 7 dni od dnia uprawomocnienia zostać przesłany przez sąd orzekający do urzędu stanu cywilnego, w którym znajduje się akt urodzenia powoda (art. 4 ust.1 Prawa o aktach stanu cywilnego). Zdarza się jednak, że sąd nie wywiązuje się z tego obowiązku. W takiej sytuacji, osoba, której wyrok dotyczy, może kontaktować się z urzędem, dopytywać się, czy dotarł już do niego wyrok, a nawet dostarczyć go we własnym zakresie. W sytuacji, w której odpis wyroku nie został przesłany przez sąd, warto polecić osobie wnioskującej ponaglenie sądu, ale można też przyjąć dostarczony przez nią odpis, o ile ma nadaną klauzulę prawomocności.

W celu nadania nowych danych, osoba transpłciowa po otrzymaniu wyroku składa wnioski o zmianę imienia/imion i/lub nazwiska. Wyjątkiem mogą być osoby, które już noszą imię neutralne – istnieje wtedy możliwość, że będą chciały zachować noszone imię. Z formalnego punktu widzenia procedura zmiany imienia po wyroku jest identyczna jak bez niego, natomiast wyrok przesądza sam w sobie, że istnieje ważny powód do zmiany imienia i nie trzeba tego dodatkowo wykazywać. **Nie przewiduje się w takiej sytuacji odmowy zmiany danych**, chyba że pojawiają się zastrzeżenia wobec wybranego przez osobę wnioskującą imienia lub nazwiska. Jak już ustaliliśmy

⁴² Wyrok Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2019 roku, II CSK 371/18.

⁴³ Co do zasady, może być jeden rodzic, jeśli drugi nie żyje, może być kurator, jeśli oboje nie żyją, w przypadku przysposobienia pełnego pozew kierujemy przeciwko rodzicom adopcyjnym, w przypadku dziecka kurator kieruje pozew przeciwko rodzicom lub wyżej wymienionym odpowiednim stronom.

⁴⁴ Chyba że strony podpisały umowę prorogacyjną, w której wskazują inny sąd okręgowy.

wcześniej, wybrane imię nie powinno być zdrobniałe ani ośmieszające, może natomiast być imieniem neutralnym oraz zagranicznego pochodzenia.

Co odróżnia tę procedurę od zmiany imienia/nazwiska:

- Akt urodzenia osoby transpłciowej uzupełnia się o wzmiankę dodatkową o tym, że zmieniła płeć metrykalną. W skróconym odpisie aktu urodzenia powinna być widoczna już ta właściwa – zgodna z wyrokiem sądu.
- Osobie wnioskującej musi zostać nadany nowy numer PESEL ze względu na kodyfikację płci w ramach tego numeru.
- Zmienia się oznaczenie płci metrykalnej we wszystkich dokumentach osoby – z K na M lub z M na K, w zależności od przypadku.

4.2. Pozostałe sytuacje z udziałem osób transpłciowych

Zmiana imienia na neutralne w przypadku osób transpłciowych jest wyjątkiem pod tym względem, że jest to procedura dość przejrzysta i dobrze opisana. Niestety istnieje wiele innych sytuacji, w których z braku jasnych przepisów uwzględniających osoby transpłciowe nie ma jasnych odpowiedzi, jak powinna wyglądać poprawna procedura. Przykładami takich sytuacji mogą być:

- wystawianie aktu urodzenia dziecka, którego przynajmniej jeden rodzic jest osobą transpłciową, a więc w przypadku gdy oboje rodzice mogą metrykalnie mieć tę samą płeć, a zarazem oboje być biologicznymi rodzicami dziecka;
- wpis wzmianki dodatkowej o administracyjnej zmianie imienia rodzica, który uprzednio dokonał sądowego ustalenia płci.

W powyższych przykładach powstaje akt urodzenia wskazujący, że dziecko pochodzi od dwóch kobiet lub dwóch mężczyzn, co jest niezgodne z aktualnie obowiązującymi przepisami. Z drugiej jednak strony, rodzic ma prawo wpisać do aktu urodzenia decyzję o administracyjnej zmianie swoich danych (art. 24 ust. 2 i 3 Prawa o aktach stanu cywilnego).

Inne sprawiające trudność sytuacje to:

- odnotowanie w formie wzmianki dodatkowej decyzji o zmianie nazwiska aktualnie noszonego w akcie małżeństwa osoby, która dokonała sądowego ustalenia płci i której stan cywilny to: rozwiedziony/rozwiedziona;
- transkrypcja aktów urodzenia dzieci urodzonych w parach jednopłciowych poza granicami Polski⁴⁵;
- zmiana oznaczenia płci na podstawie zmiany dokonanej w zagranicznych dokumentach;
- transkrypcja aktu małżeństwa zawartego za granicą pomiędzy osobami tej samej płci.

⁴⁵ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 30 października 2018 r., II OSK 1868/16.

Zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego: „orzeczenia sądów państw obcych wydane w sprawach cywilnych podlegają uznaniu z mocy prawa, chyba że istnieją przeszkody określone w art. 1146⁴⁶. Temat ten jest jednak skomplikowany i jest to sytuacja zdecydowanie rzadziej spotykana niż procedura zmiany imienia. Przykładowo, w przypadku małżeństw zawartych poza granicami Polski, dotychczas odmawiano transkrypcji takich aktów w Polsce⁴⁷.

Niestety nie jesteśmy w stanie w naszej publikacji wyczerpująco wyjaśnić powyższych kwestii – nie tylko dlatego, że nie jest to właściwe miejsce na takie rozważania, ale też dlatego, że pomimo realności sytuacji opisanych powyżej, nie byłibyśmy w stanie podeprzeć zaleceń odpowiednimi źródłami prawnymi. Możemy więc jedynie wyrazić nadzieję, że w razie napotkania takich okoliczności, będą Państwo procedować w zgodzie z najlepszym interesem klienta urzędu oraz własnym sumieniem.

⁴⁶ Art. 1145 Kodeksu postępowania cywilnego.

⁴⁷ np. Wyrok NSA z 22.06.2021 r., II OSK 2608/19; Wyrok NSA z 25.02.2020 r., II OSK 1059/18.

Podsumowanie

W niniejszej publikacji została podjęta próba kompleksowego omówienia zagadnienia zmiany imienia przez osoby transpłciowe w ramach procedury administracyjnej przy udziale urzędu stanu cywilnego. Mamy nadzieję, że dzięki temu informatorowi nie tylko urzędnicy będą czuć się swobodniej w przyjmowaniu i rozpatrywaniu wniosków osób transpłciowych, ale również osoby transpłciowe będą pewniej podchodzić do procedury zmiany imienia, wiedząc, że spotkają się ze zrozumieniem i wsparciem ze strony urzędników.

Kierownicy USC, prowadząc postępowania w sprawach o administracyjną zmianę imienia, z uwagi na ich charakter często zostają „wtajemniczeni” w najbardziej osobiste, a nawet bolesne sfery życia obcych sobie osób – dorosłych, dzieci, a niekiedy całych rodzin. Urzędnicy są zobowiązani do przestrzegania przepisów prawa – to oczywiste. Nie należy jednak zapominać, że w pracy urzędnika równie ważny co wniosek jest wnioskodawca, który niejednokrotnie liczy na pomoc i poradę.

Jak wykazano w niniejszym informatorze, choć w wielu kwestiach, z powodu braku odpowiedniego dostosowania przepisów, urzędnicy będą mieć niestety związane ręce, zdecydowanie nie dotyczy to postępowań w sprawie o administracyjną zmianę imienia i nazwiska. Mamy nadzieję, że opracowana przez nas publikacja pozwoli uniknąć wciąż zbyt częstych sytuacji, w których urzędnik, słysząc „transpłciowość” czy „niebinarność”, odmawia bezzasadnie przyjęcia wniosku. Polski ustawodawca dopuścił możliwość zmiany imienia na obce imię neutralne płciowo, jeżeli zostają spełnione wszystkie wymogi formalne przewidziane w Ustawie o zmianie imienia i nazwiska, w tym w szczególności jeżeli został wykazany „ważny powód” zmiany imienia. Rolą kierowników USC jest odpowiednie stosowanie tych przepisów, wyjście naprzeciw wnioskodawcom, nawet jeśli nie zawsze potrafią zrozumieć ich potrzeby i wolę, i pomoc im – na podstawie i w granicach prawa – poprzez prowadzenie rzetelnych postępowań administracyjnych. Niech więc nasz informator będzie przewodnikiem dla każdego kierownika urzędu stanu cywilnego aspirującego, by jak najlepiej wywiązywać się z tego zadania, a dzięki wskazówkom w nim zawartym, proces zmiany imienia będzie przystępniejszy i bezpieczniejszy dla osób transpłciowych i niebinarnych w naszym kraju.

Dodatkowe informacje i wsparcie

W razie ewentualnych pytań lub chęci podzielenia się z naszym zespołem doświadczeniami pracy z przyjmowaniem wniosków osób transpłciowych, zachęcamy do kontaktu pod adresem kontakt@tranzycja.pl.

Zapraszamy również do odwiedzenia naszej strony internetowej: tranzycja.pl oraz kierowania do niej transpłciowych klientów z pytaniami i problemami dotyczącymi tranzycji, wykraczającymi poza zakres kompetencji USC.

Wsparcie dla USC w procedowaniu spraw z udziałem osób transpłciowych

Zespół tranzycja.pl: kontakt@tranzycja.pl

Urząd Stanu Cywilnego we Wrocławiu: aleksandra.wojcikiewicz@um.wroc.pl

Darmowa pomoc prawna

Fundacja Trans-Fuzja: prawnik@transfuzja.org

prawnicy.lgbt: kontakt@prawnicy.lgbt

Miłość nie Wyklucza: zgłoszenia przez stronę mnw.org.pl

Lambda Warszawa: prawo@lambdawarszawa.org

Federacja Znaki Równości: pomoc.prawna@znakirownosci.org.pl

Stowarzyszenie Tęczówka: prawo@teczowka.org.pl

Inne przydatne źródła

- tranzycja.pl
- zaimki.pl
- jakmowicolgbt.pl
- www.transfuzja.org
- kph.org.pl
- mnw.org.pl
- lambdawarszawa.org
- grupa-stonewall.pl
- myrodzice.org
- tolerado.org

Wykaz skrótów

Dz.U. – Dziennik Ustaw

KC – Kodeks cywilny

KPC – Kodeks postępowania cywilnego

NSA – Naczelny Sąd Administracyjny

oz. – ośrodek zamiejscowy

SN – Sąd Najwyższy
SO – sąd okręgowy
USC – urząd stanu cywilnego
UZIIN – Ustawa o zmianie imienia i nazwiska
WSA – wojewódzki sąd administracyjny

Wersje do pobrania

Cyfrowa wersja informatora wraz z wszystkimi załącznikami do druku jest dostępna pod adresem: usc.tranzycja.pl.

Literatura cytowana

American Psychological Association, *Guidelines for psychological practice with transgender and gender nonconforming people*, „American psychologist” 2015, t. 70, nr 9, s. 832–864, dostęp online:

<https://www.apa.org/practice/guidelines/transgender.pdf>.

Boyon N., *Pride month 2023: 9% of adults identify as LGBT+*, Ipsos, 2023, dostęp online: <https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt>.

Carmichael P., Butler G., Masic U., Cole T. J., De Stavola B. L., Davidson S., Skageberg E. M., Khadr S., Viner R. M., *Short-term outcomes of pubertal suppression in a selected cohort of 12 to 15 year old young people with persistent gender dysphoria in the UK*. „PLoS One” 2021, t. 16, nr 2, dostęp online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243894>.

Górska P., Budziszewska M., Knut P., Łada P., *Raport o Polsce. Homofobiczne i transfobiczne przestępstwa z nienawiści a wymiar sprawiedliwości*. Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2016, dostęp online: <https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2016/08/hnm-raport-pl-www.pdf>.

- Kampania Przeciw Homofobii, *Historyczny wyrok sądu: osoby transpłciowe pod ochroną prawa w zatrudnieniu*, 2020, dostęp online: <https://kph.org.pl/historyczny-wyrok-sadu-osoby-transplciowe-pod-ochrona-prawa-w-zatrudnieniu/>.
- Kampania Przeciw Homofobii, Lambda Warszawa, *Sytuacja społeczna osób LGBTa w Polsce. Raport za lata 2019–2020*, Warszawa 2021, dostęp online: https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2021/12/Raport_Duzy_Digital-1.pdf.
- Kinney M.K., Muzzey F.K., *The Chosen Name Process: Developing Gender Identity & Bolstering Support Networks*, w: *Social work practice with transgender and gender expansive youth*, red. S. Jama, G.P. Mallon, Routledge, New York 2021.
- Koko G., Monro S., Smith K., *Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer (LGBTQ) forced migrants and asylum seekers: Multiple Discriminations*, w: *Queer in Africa. LGBTQI Identities, Citizenship, and Activism*, red. Z. Matebeni, S. Monro, V. Reddy, Routledge, New York 2018.
- Lev A.I., *Transgendered Children and Youth*, w: tejże, *Transgender Emergence. Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and Their Families*, The Haworth Press, New York 2014.
- Ministerstwo Cyfryzacji, *Lista imion występujących w rejestrze PESEL*, dostęp online: <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1667,lista-imion-wystepujacych-w-rejestrze-pesel-osoby-zyjace>
- Polskie Towarzystwo Seksuologiczne, *Stanowisko PTS ws. sytuacji społecznej, zdrowotnej i prawnej osób transpłciowych*, dostęp online: <https://pts-seksuologia.pl/sites/strona/83/stanowisko-pts-ws-sytuacji-spoecznej-zdrowotnej-i-prawnej-osob-transplciowych>.
- Prof. Kłosińska: Pytają mnie, czy słowo „zajebisty” przestało już być wulgarne. Proponuję pytającemu test, z prof. Katarzyną Kłosińską rozm. Emilia Dłużewska, „Gazeta Wyborcza” 03.10.2020, dostęp online: <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,26361697,prof-klosinska-dzban-to-slowo-nacechowane-pejoratywnie.html>.
- Rychter R.A., *Res iudicata w postępowaniu administracyjnym*, Wolter Kluwer Polska, Warszawa 2014.
- Tranzycja.pl, *Blokery dojrzewania. A co jeśli się rozmyślą? Statystyki dot. rezygnacji z leczenia*, 2022, dostęp online: <https://tranzycja.pl/krok-po-kroku/blokery-dojrzewania/#a-co-jesli-sie-rozmysla-statystyki-dot-rezygnacji-z-leczenia>.
- Tranzycja.pl, *Jak zmienić oznaczenie płci w dokumentach? Poradnik do sądu*, 2022, dostęp online: <https://tranzycja.pl/krok-po-kroku/zmiana-danych-sad/>.

Uzasadnienie projektu Ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego, VII kadencja, druk sejm. nr 2620, dostęp online:

<https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2620>.

Wiepjes C.M., Nota N.M., de Blok C.J., Klaver M., de Vries A.L., Wensing-Kruger S.A., Jongh R.T., Bouman M.B., Steensma T.D., Cohen-Kettenis P., Gooren L.J., Kreukels B.P., den Heijer M. *The Amsterdam cohort of gender dysphoria study (1972–2015): trends in prevalence, treatment, and regrets*. „The Journal of Sexual Medicine” 2018, t. 15, nr 4, s. 582–590, dostęp online:

<https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2018.01.016>.

Williams Institute. *Transgender people over four times more likely than cisgender people to be victims of violent crime*, 2021, dostęp online:

<https://williamsinstitute.law.ucla.edu/press/ncvs-trans-press-release/>.

Zendehrouh M.L., *The Scope and Nature of Fatal Violence Against Transgender Individuals in the U.S.*, praca dyplomowa, Uniwersytet Stanowy Florydy, Tallahassee 2023, dostęp online:

<https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:854102/datastream/PDF/view>.

Wykaz aktów prawnych

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 23 z późn. zm.

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000775>

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1610. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640160093>

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1550.

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640430296>

Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1988.

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20082201414>

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1378.

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20140001741>

Wykaz orzeczeń sądowych

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, PS 1991, nr 5–6, s. 118–121, LEX nr 519375. <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/iii-crn-28-91-postanowienie-sadu-najwyzszego-520613071>

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego Oddział Zamiejscowy we Wrocławiu z 9 lipca 1993 r., sygn. akt SA/Wr 605/93. <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/sa-wr-605-93-wyrok-naczelnego-sadu-administracyjnego-do-520104182>

Uchwała Sądu Najwyższego 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSNC 1996/1/7. <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/iii-czp-118-95-uchwala-sadu-najwyzszego-520102936>

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 8 czerwca 2004 r., sygn. akt II SA/Kr 3199/00. http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/ii-sa-kr-3199-00,ewidencja_ludnosci_dowody_tozsamosci_aktu_stanu_cywilnego_imiona_i_nazwisko_obywatelstwo_paszporty,79bad8.html

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 4 czerwca 2009 r., sygn. akt ACA 120/09, LEX nr 1643026. <https://www.rzeszow.sa.gov.pl/sygnatura-akt-i-aca-12009,new,m1,239,247,248.html,209>

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Szczecinie z dnia 22 września 2016 r., II SA/Sz 294/16, Legalis nr 1547348. <http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/ii-sa-sz-22-16/b46c8b.html>

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedzibą w Łodzi z dnia 15 lutego 2017 r. III SA/Łd 745/16. http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/iii-sa-ld-745-16/akty_stanu_cywilnego/1b81c8a.html

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 30 października 2018 r., II OSK 1868/16. <http://www.orzeczenia-nsa.pl/ii-osk-1868-16.html>

Wyrok Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2019 r., II CSK 371/18. <http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/e-Sprawa.aspx?ItemSID=5301-423b5ec2-0369-4fea-95ed-4acac77d0ed0&ListName=esprawa2018&Search=II%20CSK%20371/18>

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 25 lutego 2020 r., II OSK 1059/18. http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/ii-osk-1059-18/akty_stanu_cywilnego/1c87519.html

Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 29 września 2020 r., V Ca 2686/19, LEX nr 3207506. [https://orzeczenia.warszawa.so.gov.pl/content/\\$N/154505000001503_V_Ca_002686_2019_Uz_2020-11-03_001](https://orzeczenia.warszawa.so.gov.pl/content/$N/154505000001503_V_Ca_002686_2019_Uz_2020-11-03_001)

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z 15 kwietnia 2021 r., II SA/Op 170/21, LEX nr 3184595. <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/ii-sa-op-395-21-wyrok-wojewodzkiego-sadu-523382573>

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 22 czerwca 2021 r., II OSK 2608/19.
<https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/ii-osk-2608-19-brak-mozliwosci-transkrybowania-aktu-523291530>

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z 14 października 2021 r., II SA/Bk 433/21, LEX nr 3264702.
<https://www.inforlex.pl/dok/tresc,WSA.2021.010.001320169,Wyrok-WSA-w-Bialymstoku-z-dnia-14-pazdziernika-2021-r-sygn-II-SA-Bk-433-21.html>

Wyrok Sądu Najwyższego z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21, LEX nr 3439529.
<http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/i/%20nsnc%20575-21-1.pdf>

Załączniki

Załącznik 1 – przykładowy wzór wniosku o zmianę imienia.

Dane wnioskodawcy:

Imię:

Nazwisko:

PESEL:

Adres:

.....

Dane kontaktowe (telefon, email):

.....

.....

Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego

W

Wnoszę o:

/ w tej sekcji pozostaw jedynie elementy, które Ciebie dotyczą /

- zmianę mojego imienia/imion
- na imię/imiona
- zmianę mojego nazwiska *
- na nazwisko
- zmianę mojego nazwiska rodzowego
- na nazwisko rodowe
- zmianę nazwiska dziecka
- na nazwisko
- zmianę imienia/imion dziecka
- na imię/imiona
- numer PESEL dziecka

Akt urodzenia został sporządzony przez Kierownika USC w

Akt małżeństwa został sporządzony przez Kierownika USC w

Akt urodzenia dziecka został sporządzony w USC

* Nazwisko osoby, która nigdy nie wstępowała w związek małżeński, jest jednocześnie jej nazwiskiem rodzowym; stąd zmiana takiego nazwiska jest równoznaczna w skutkach ze zmianą nazwiska rodzowego. Z kolei w stosunku do osoby, która związek małżeński już zawierała, mówimy o nazwisku i nazwisku rodzowym; jeżeli nazwiska te są jednobrzmiące – zmiana rozciąga się na nazwisko rodowe wyłącznie na wyraźne żądanie wnioskodawcy.

[illegible]

.....

Oświadczam, że w tej samej sprawie nie złożono wcześniej wniosku do innego kierownika urzędu stanu cywilnego, nie wydano również w tej sprawie wcześniej decyzji administracyjnej.

.....

- uiszczenie opłaty skarbowej
- dowody
- ...
- ...